

Rynek pracy w Małopolsce 2011

Zatrudnienie w Małopolsce

Opracowanie powstało w Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Krakowie

Redakcja części Zatrudnienie w Małopolsce

Maria Leńczuk (red.), Agnieszka Grzonka, Antonina Michalska, Justyna Zapała-Więch

Zespół redakcyjny całości opracowania Rynek pracy w Małopolsce 2011

Katarzyna Antończak (red.), Karolina Fudali (red.), Joanna Kaim-Kerth (red.),

Wioletta Krusiec (red.), Maria Leńczuk (red.), Bożena Sochan (red.)

Adam Biernat, Małgorzata Dudziak, Agnieszka Grzonka, Katarzyna Marchewka-Chwaja, Marek Marczyk, Antonina Michalska, Anetta Okońska, Agnieszka Słobodzian, Justyna Zapała-Więch

Nadzór merytoryczny: Alina Paluchowska - Wicedyrektor Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie

ISBN 978-83-62384-66-2

ISBN 978-83-62384-74-7

Copyright by Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie

Kopiowanie i rozpowszechnianie może być dokonywane z podaniem źródła.

Wydawca:

Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie

pl. Na Stawach 1

30-107 Kraków

Tel: 12 428 78 70

Fax: 12 422 97 85

kancelaria@wup-krakow.pl

www.wup-krakow.pl

Opracowanie typograficzne, projekt okładki, skład, łamanie i druk:

Grafpol, 53-650 Wrocław, ul. Czarnieckiego 1, www.argrafpol.pl

Publikacja jest dystrybuowana bezpłatnie.

Wstęp

Zatrudnienie w Małopolsce to część opracowania *Rynek Pracy w Małopolsce 2011* poświęcona sytuacji na rynku pracy i w gospodarce regionu. W raporcie przedstawiono czynniki, które wpływają na liczbę i rodzaje miejsc pracy w województwie. Dla zobrazowania szerszego kontekstu opisano sytuację gospodarczą kraju i regionu na tle innych terytoriów, a także koniunkturę oraz opinie pracodawców, pracujących i bezrobotnych o sytuacji społeczno-gospodarczej.

Na skłonność do zwiększania bądź redukcji zatrudnienia mają wpływ przede wszystkim warunki i efekty prowadzenia działalności gospodarczej. Z dokonanej w tym opracowaniu analizy wynika, że małopolscy pracodawcy są pod tym względem w stosunkowo dobrej sytuacji, choć występują duże różnice w zależności od wielkości firmy i obszaru działalności.

Istotnym czynnikiem jest też charakterystyka kapitału ludzkiego, czyli cechy społeczno-demograficzne ludności, decydujące o ich potencjale na rynku pracy. Struktura siły roboczej (stosunkowo młoda struktura wiekowa, przewaga kobiet z wykształceniem wyższym, pracujących na stanowiskach specjalistów i przewaga mężczyzn posiadających najczęściej techniczne kompetencje zawodowe) oraz połączenie niższych od średniej krajowej zarobków z dobrą jakością życia w stolicy regionu i okolicach, stanowią czynniki przyciągające inwestorów zagranicznych. Jednocześnie istnieje duży rozdział między największymi miastami województwa a małymi miejscowościami i terenami wiejskimi. Duży udział ludności zatrudnionej w małych, rodzinnych gospodarstwach rolnych, przy niedostatecznej ilości miejsc pracy poza rolnictwem, szczególnie wymagających wyższego wykształcenia, hamuje modernizację tych terenów i powoduje odpływ młodych, wykwalifikowanych pracowników do dużych ośrodków miejskich i za granicę.

Światowy kryzys gospodarczy, historycznie uwarunkowane zapóźnienia skutkujące nierównomiernym rozwojem regionu, brak komercyjnych funduszy na rozwój mikroprzedsiębiorczości oraz niedostateczne wykorzystanie potencjału w takich obszarach, jak eksport, innowacyjność i dopasowanie kompetencji ludności do potrzeb rynku pracy, to główne problemy, dla których władze Małopolski szukają rozwiązań. Krajowe i unijne fundusze są przeznaczane z jednej strony na tworzenie miejsc pracy w formie samozatrudnienia, z drugiej na ułatwianie przepływu wiedzy i innowacji do przedsiębiorstw. Nie zapomina się też o łagodzeniu skutków spowolnienia gospodarczego, wykorzystując fundusze na outplacement, finansowanie prac interwencyjnych i społecznie użytecznych oraz robót publicznych.

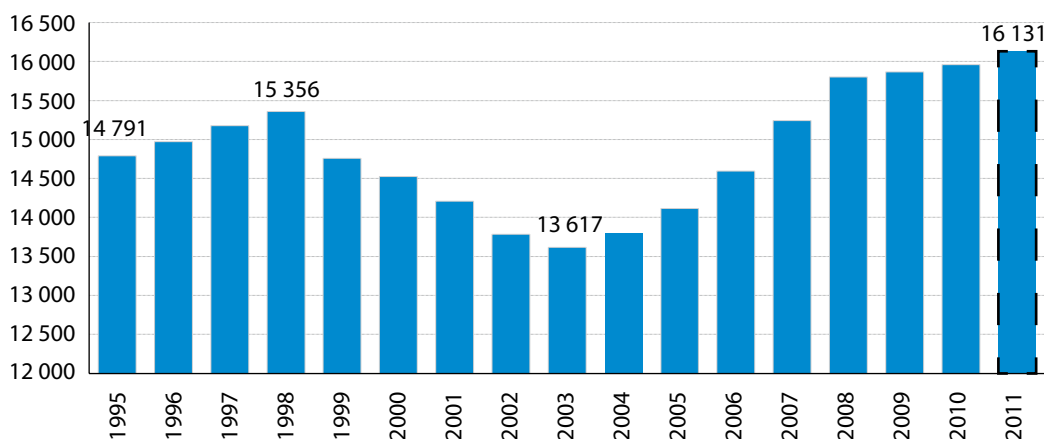
Ogólna ocena sytuacji gospodarczej w Polsce na tle UE i świata

Jak dotąd gospodarka w Polsce radzi sobie z kryzysem lepiej, niż w innych państwach europejskich. Wzrost PKB przekroczył zarówno krajowe, jak i zagraniczne prognozy i wyniósł 4,3% wobec zakładanych w budżecie 3,5%. Polityka finansowa państwa zmierza do ograniczenia defi-

W 2011 roku według danych z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) pracowało 16,1 mln Polaków – to najwięcej od zmiany ustrojowej.

Mimo tych korzystnych tendencji realizacja Strategii Lizbońskiej staje się w wypadku Polski, jak i całej Unii mało realna. Zgodnie z tym dokumentem do roku 2020 wskaźnik zatrudnienia powinien wynosić w Unii 75%. Tymczasem kry-

Liczba pracujących wg BAEL - Polska 1995 -2011 (w tys.)

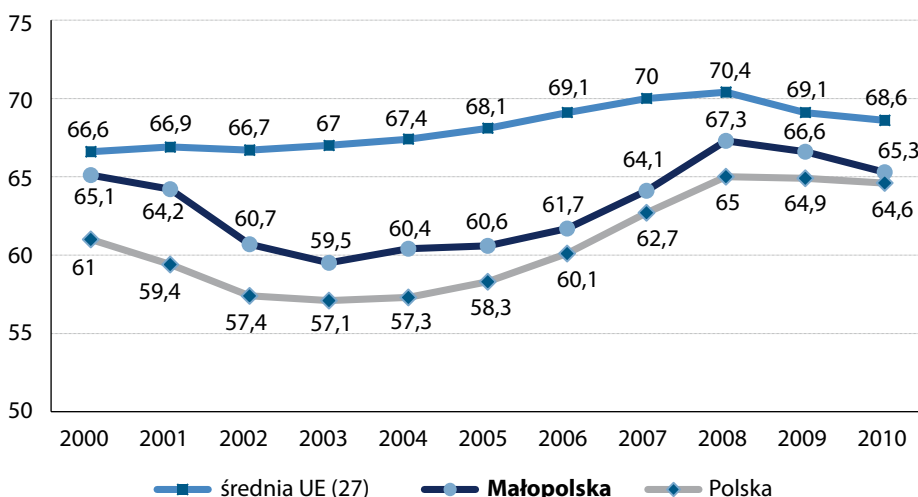
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego. Wartość dla 2011 r. obliczona na podstawie danych kwartalnych

cytu budżetowego: w 2011 roku deficyt był niemal o połowę mniejszy, niż zakładał budżet państwa¹. Mimo dużych obaw o wpływ czynników ekonomicznych na rynek pracy, rośnie zatrudnienie.

zys powoduje obniżenie wskaźnika zatrudnienia, szczególnie w przypadku osób młodych.

Polityka nastawiona na oszczędności budzi wiele kontrowersji. Może się okazać, że podejmowane próby uzdrowienia finansów publicznych oraz zreformowania systemów zabezpieczenia społecznego nie wystarczą, by zapewnić Europie wzrost gospodarczy, a koszty reform najdotkliwiej odczuwają najsłabsi. Problem ten dostrzega administracja unijna. Według członków Komitetu Ochrony Socjalnej Komisji Europejskiej² najważniejszymi czynnikami ograniczającymi ubóstwo i wykluczenie społeczne są szybki powrót na ścieżkę wzrostu oraz dobrze przygotowana polityka w dziedzinie zatrudnienia i eduka-

Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lata w Polsce, Małopolsce i UE 2000-2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu

¹ 15 listopada 2011 roku Ministerstwo Finansów poinformowało, że szacunkowa wysokość deficytu w okresie styczeń-listopad wyniesie 21,6 mld zł, co daje ok. 53% zakładanych w budżecie 40,2 mld zł.

² Społeczny wymiar strategii „Europa 2020”. Sprawozdanie Komitetu Ochrony Socjalnej (2011), Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego, Luksemburg, 2011

cji, jednak niezbędne jest zaplanowanie ochrony osób w najtrudniejszej sytuacji przed skutkami działań konsolidacyjnych.

Małopolska na tle innych województw

Województwo małopolskie należy do najlepiej rozwijających się regionów w Polsce. Charakteryzuje się dość dynamicznym rozwojem przedsiębiorczości, dostępnością wykwalifikowanej siły roboczej przy jednoczesnym umiarkowanym poziomie wynagrodzeń. Połączenie tych zalet czyni Małopolskę, a w szczególności aglomerację krakowską, jednym z najatrakcyjniejszych obszarów inwestycyjnych, co potwierdzają dane o napływie kapitału zagranicznego. Jednocześnie struktura pracujących jest w Małopolsce nadal dość tradycyjna – z dużym udziałem rolnictwa i stosunkowo małym usług.

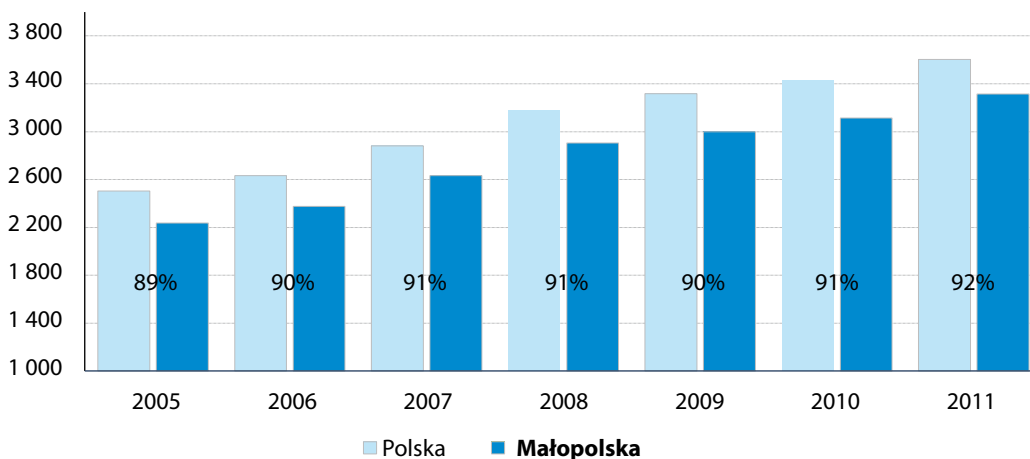
Na koniec 2011 roku w rejestrze REGON w Małopolsce zarejestrowanych było prawie 331,6 tys. podmiotów gospodarki narodowej³. Choć w porównaniu z poprzednim rokiem przyrost liczby zarejestrowanych podmiotów był niewielki (o 232,

przybyło także firm małych (zatrudniających 10-49 osób – o 0,1%).

Przeciętne wynagrodzenie w Małopolsce jest niższe od średniej krajowej. W 2011 roku w sektorze przedsiębiorstw wyniosło ono 3313,51 zł brutto, co stanowiło 92% przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w Polsce. W 2011 roku wynagrodzenia w Małopolsce rosły szybciej, niż średnio w kraju (odpowiednio o 6,4% i 5%).

Według Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową Małopolska jest jednym z najatrakcyjniejszych inwestycyjnie regionów w Polsce⁵. Czwarte miejsce w 2011 roku województwo zawdzięczało przede wszystkim dużej dostępności siły roboczej (zarówno wysoko kwalifikowanych pracowników, absolwentów, studentów, jak i osób bezrobotnych), stosunkowo niskim kosztom pracy oraz dobrze rozwiniętej infrastrukturze społecznej. Podregion krakowski⁶ zyskał wysoką drugą pozycję w kategorii podregionów dobrych do inwestowania w działalność zaawansowaną technologicznie i piątą w branży usługowej. Z kolei wśród 11 podregionów szczególnie atrakcyjnych dla inwestorów z branży przemy-

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

czyli 0,1%), to lepszy wynik osiągnęła tylko Wielkopolska – 0,3%⁴. W pozostałych województwach liczba podmiotów gospodarczych zmalała. Zarówno w Wielkopolsce, jak i w Małopolsce, wzrosła liczba mikroprzedsiębiorstw (odpowiednio o 0,3% i 0,1%). W województwie małopolskim

słowej znalazły się dwa obszary województwa małopolskiego: oświęcimski na 8. pozycji i krakowski na miejscu 10. Wysokie oceny regionu potwierdza 8% udział Małopolski w wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych zrealizowanych w Polsce w latach 1989-2010⁷.

³ Informacja sygnałowa nr 2 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie małopolskim. Stan na koniec 2011 roku, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, 2012

⁴ Mały wzrost był pochodną mniejszej liczby nowo zarejestrowanych podmiotów przy jednoczesnym wzroście liczby wykreśleń z rejestru (z których część wynikała z aktualizacji rejestru REGON).

⁵ Nowicki M. (red.), *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów polski 2011* Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk, 2011

⁶ Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową zaliczył do niego 2 podregiony wg klasyfikacji NTS: Kraków i podregion krakowski.

⁷ *Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2009 i 2010 roku*, Małopol-

Wielkość i struktura wybranych regionalnych rynków pracy

Wskaźnik	Małopolskie	Wielkopolska	Śląskie	Mazowieckie
Pracujący wg BAEL III kw. 2011 r.	1 375 tys.	1 426 tys.	1 939 tys.	2 519 tys.
Pracujący w gospodarce narodowej w 2010 r., w tym:	1 225,2 tys.	1 327,8 tys.	1 637,3 tys.	2 225,6 tys.
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	22%	16%	6%	14%
przemysł i budownictwo	25%	32%	37%	20%
handel i usługi	53%	52%	57%	66%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Pod względem struktury pracujących Małopolska jest regionem rozwijającym się – z dużym i malejącym udziałem rolnictwa oraz rosnącym, ale stosunkowo małym udziałem usług.⁸

Nastroje pracodawców i pracowników

Dla sytuacji w gospodarce i na rynku pracy duże znaczenie mają nastroje przedsiębiorców, pracowników i osób poszukujących pracy. Kierunek decyzji o inwestycjach, zatrudnieniu, zwalnianiu, zmianach wynagrodzenia, a w wypadku pracowników i osób niepracujących: o poszukiwaniu nowego miejsca pracy i oczekiwanych warunkach zatrudnienia, zależą od oceny bieżącej i przyszłej sytuacji oraz własnej konkurencyjności.

W Polsce prowadzi się wiele badań dotyczących nastrojów pracodawców i koniunktury⁹. Od kilku lat oceny bieżącej i przyszłej koniunktury gospodarczej są zbieżne co do kierunku z warunkami makroekonomicznymi, ale różnią się co do siły trendu. W 2011 roku przedsiębiorcy formułowali gorsze oceny koniunktury, niż w 2010 roku, co znalazło częściowe odzwierciedlenie w ich bieżących działaniach, ale mniejszym stopniu - w rzeczywistych wynikach ekonomicznych gospodarki.

Z badań GUS i NBP wynika, że pod koniec roku poprawę koniunktury odczuwali przedsiębiorcy reprezentujący budownictwo (choć branża ta nadal oceniała swoją sytuację gorzej niż pozostałe

sekcje), a także podmioty z branż: energetycznej, górniczej oraz dostawa wody. W sekcji przetwórstwo przemysłowe sytuacja poprawiła się nieznacznie, zaś spadek wskaźnika bieżącej oceny sytuacji ekonomicznej wystąpił głównie w handlu i pozostałych usługach. Dobrej koniunktury pod koniec roku spodziewali się eksporterzy wyspecjalizowani oraz największe firmy (zatrudniające powyżej 2000 pracowników).

Formułowane pod koniec 2011 roku prognozy zatrudnienia, mimo obniżenia, nadal były lepsze od średniej długookresowej. Chęć zwiększania zatrudnienia deklarowały głównie firmy w bardzo dobrej sytuacji, oczekujące wzrostu produkcji, planujące wzrost eksportu bądź rozszerzenie realizowanych inwestycji, a także przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym i firmy największe.

Obawy o przyszłą sytuację skłoniły polskie firmy do gromadzenia oszczędności. Do końca grudnia 2011 roku zgromadziły one na kontach 203,2 mld zł – o 12,1% niż rok wcześniej¹⁰. To więcej pieniędzy od początku lat 90. XX wieku. Jednocześnie notowano niskie zainteresowanie kredytami, wynikające nie tylko z zaostrzenia warunków udzielania pożyczek. Choć skłonność do oszczędzania nie dziwi, gdy głównym tematem w mediach jest kryzys, trzeba pamiętać, że wiąże się to z zagrożeniem odpływem kapitału z przedsiębiorstw - właściciele mogą zacząć wycofywać niewykorzystany kapitał z firm.

Przewidywania kryzysu i wzrost inflacji mają wpływ na pracobiorców. Z badań opinii prowadzonych przez CBOS¹¹ wynika, że w 2011 roku Polacy bardziej pesymistycznie niż rok wcześniej oceniali sytuację na rynku pracy i szanse na znalezienie zatrudnienia. Bardziej optymistycznie byli nastawieni mieszkańcy dużych aglomeracji, osoby młode (do 34. roku życia), wykształcone,

skie Obserwatorium Gospodarki, Kraków 2011. Badanie obejmowało podmioty, które na terenie województwa małopolskiego zainwestowały kapitał w wysokości co najmniej 1 mln USD na koniec 2010 roku lub zatrudniały co najmniej 50 osób na koniec 2010 roku.

⁸ Przytoczone dane uwzględniają pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego. Dane na podstawie Banku Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

⁹ Swoje badania prowadzą między innymi Narodowy Bank Polski, Główny Urząd Statystyczny, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, BIEC Biuro Inwestycji i Cykli Ekonomicznych, a w odniesieniu do zatrudnienia także Manpower.

¹⁰ Informacja wstępna nr 12, Narodowy Bank Polski, grudzień 2011

¹¹ Ocena sytuacji na rynku pracy i poczucie zagrożenia bezrobociem, CBOS, marzec 2011

pracujące na stanowiskach kierowniczych i wysoko kwalifikowani specjaliści oraz osoby dobrze sytuowane.

Firmy

W 2011 roku nastąpił dalszy wzrost liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Małopolsce, był on jednak słabszy, niż w poprzednich latach. Zarejestrowano mniej nowych firm, zwłaszcza osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Jednocześnie wzrosła liczba firm wyrejestrowanych, a także podmiotów, które zawiesiły działalność. W porównaniu z 2010 rokiem w połowie powiatów spadła liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, a w pozostałych powiatach wzrost liczby nowych firm był zdecydowanie niższy.

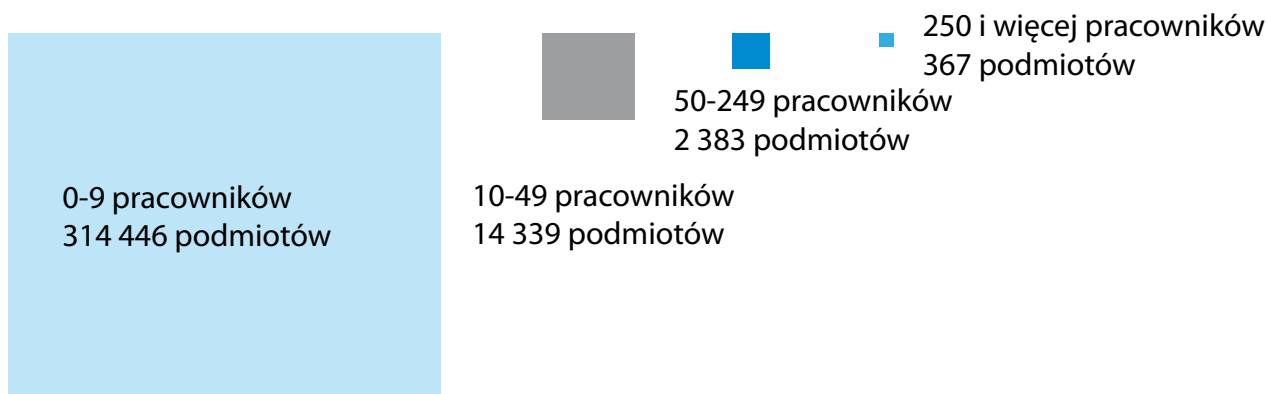
W Małopolsce dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w 2011 r. była nieco niższa niż notowana w roku poprzednim, ale kształtowała się korzystniej od średniej krajowej. W budownictwie produkcja sprzedana wzrosła w porównaniu z poprzednim rokiem, choć tempo tego wzrostu było nieco niższe, niż w 2010 r. Jednocześnie dużo szybciej rosła pro-

kosztów. Wzrosło obciążenie wyniku finansowego brutto podatkiem dochodowym. Zmniejszyła się liczba firm notujących zysk netto, a udział przychodów przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej kwocie przychodów z całokształtu działalności zmniejszył się. Zobowiązania długo- i krótkoterminowe przedsiębiorstw były wyższe niż w roku poprzednim.

Eksport, innowacje i inwestycje zagraniczne stanowią wciąż nie w pełni wykorzystany potencjał regionu. W 2010 roku wartość eksportu stanowiła niewiele ponad jedną piątą PKB województwa małopolskiego. Małopolska notowała ujemne saldo handlu zagranicznego w większości branż. Wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Małopolsce w latach 2009-2011 była niższa, niż w rekordowym 2008 roku. Innowacyjność firm działających w regionie jest niższa od ich potencjału w tym zakresie.

Na koniec 2011 roku w rejestrze REGON w Małopolsce zarejestrowanych było 331 595 podmiotów gospodarki narodowej¹². W całym 2011 roku w województwie małopolskim zarejestrowano w REGON 30 463 nowych firm (rok wcześniej 36 383). Jedną z przyczyn zmniejszenia

Struktura wielkościowa podmiotów gospodarczych w Małopolsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

dukcja budowlano-montażowa. Wydajność pracy (mierzona produkcją sprzedaną na 1 zatrudnionego) w przemyśle i w budownictwie wzrosła w porównaniu z rokiem poprzednim. W handlu sprzedaż detaliczna i hurtowa rosły szybciej niż w roku 2010.

Wyniki finansowe przedsiębiorstw w Małopolsce były w 2011 r. nieco słabsze niż uzyskane rok wcześniej. Przychody z całokształtu działalności rosły, ale wolniej niż koszty ich uzyskania, i w efekcie zwiększył się wskaźnik poziomu

się liczby nowych działalności zakładanych przez osoby fizyczne było ograniczenie dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej udzielanych z Funduszu Pracy przez powiatowe urzędy pracy. W tym czasie wykreślono 29 925 podmiotów gospodarczych (w 2010 r. - 19 301).

W 2011 roku w Małopolsce zmniejszyła się do 25 liczba przedsiębiorstw państwowych

¹² Informacja sygnałowa nr 2 Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie małopolskim. Stan na koniec 2011 roku, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, 2012

(o 3 w stosunku do roku 2010) oraz do 250 865 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (o 2 319, czyli o 0,9%). Wzrosła natomiast liczba spółek, zwłaszcza spółek handlowych, a także spółdzielni, fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych.

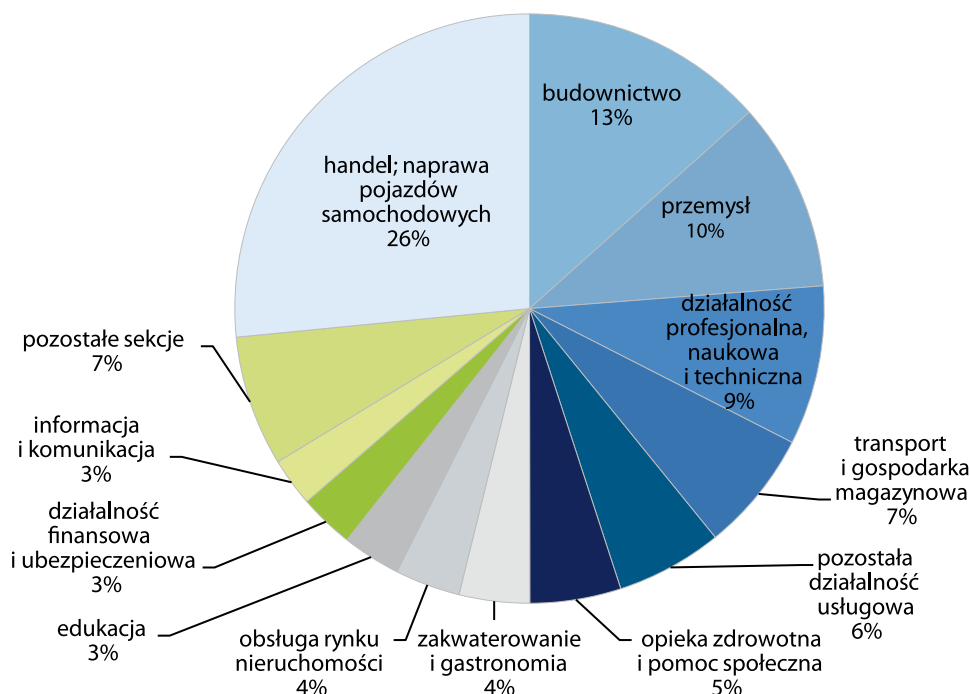
Część firm, odczuwając skutki spowolnienia gospodarczego, zawiesiła działalność. W stosunku do końca 2010 roku takich firm przybyło: w całym województwie o 41,2%, zaś w wypadku osób fizycznych – o 44%. Pod koniec 2011 roku ponad 20 tys. zawieszonych firm stanowiło 6,09% zarejestrowanych w Małopolsce, podczas gdy rok wcześniej – 4,31% (na koniec 2010 roku zawieszonych było ponad 14 tys. firm). W przy-

się w promilach (9‰ stanowi 309 firm zatrudniające 250-999 osób i 2‰ to 58 firm o większej liczbie pracujących).

Pod względem głównej działalności najwięcej jest w Małopolsce firm zajmujących się handlem bądź naprawą pojazdów samochodowych – to ponad ¼ wszystkich małopolskich podmiotów gospodarczych. Bardzo popularną branżą jest też budownictwo. Kolejne miejsca zajmują przemysł oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.

Ogromna większość podmiotów gospodarczych jest zarejestrowana w Krakowie – niemal 116,2 tys. Ponad 10 tys. podmiotów jest zareje-

Struktura podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w Małopolsce w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Informacji sygnałnej nr 2/2012 Urzędu Statystycznego w Krakowie

padku osób fizycznych zawieszoną działalność miało 7,55% podmiotów (rok wcześniej - 5,2%). Osoby fizyczne stanowiły 93,8% wszystkich zawieszonych podmiotów w Małopolsce, rok wcześniej – 92,1%. Firmy, które zawiesiły działalność, miały największy udział w podregionach nowosądeckim i tarnowskim.

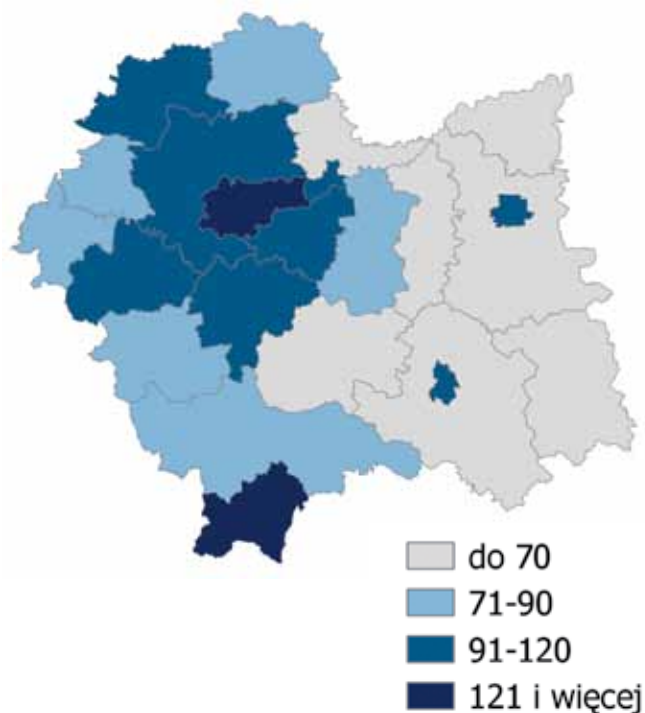
Ogromna większość podmiotów gospodarczych działających w Małopolsce to firmy małe: niemal 95% z nich zatrudnia od 0 do 9 osób, 4,3% - 10 do 49 pracowników. Firmy średnie to nieco ponad 0,7% wszystkich, które funkcjonują w województwie, a duże przedsiębiorstwa liczy

strowanych w powiatach otaczających Kraków: krakowskim (25,2 tys.), myślenickim (11,1 tys.), wielickim (11,7 tys.), w powiatach zachodnich: olkuskim (11,6 tys.), chrzanowskim (11,4 tys.), oświęcimskim (13,6 tys.), wadowickim (15,6 tys.), w powiecie nowotarskim (14 tys.) oraz w kilku powiatach wschodnich: nowosądeckim (13,6 tys.), tarnowskim (10,5 tys.) i w Tarnowie (10,8 tys.).

Małopolska charakteryzuje się nierównomiernym rozkładem wskaźnika przedsiębiorczości, mierzonego liczbą zarejestrowanych firm przypadających na 1000 mieszkańców powiatu. Zdecydowanie najwyższą wartością wskaźnika

Liczba podmiotów przypadających na 1000 mieszkańców powiatu

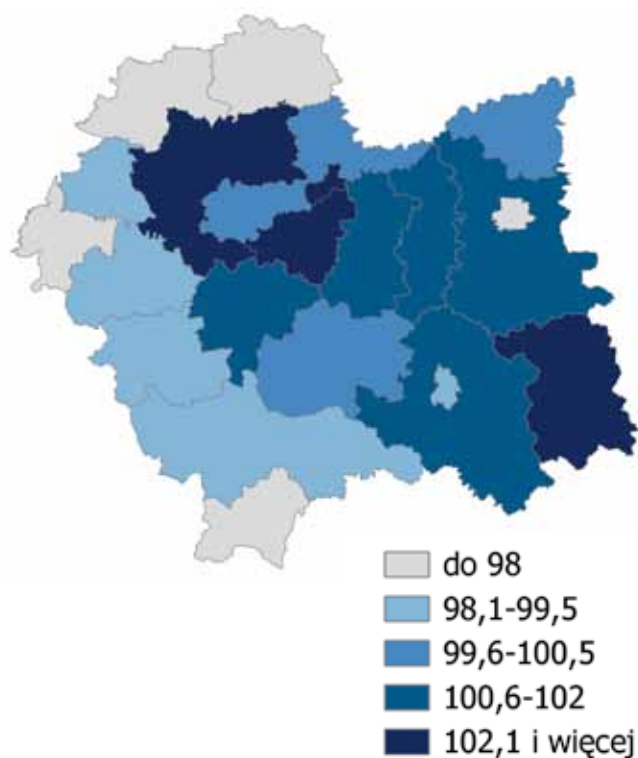
Źródło: opracowanie własne na podstawie Informacji sygnalnej nr 2/2012 Urzędu Statystycznego w Krakowie

przedsiębiorczości charakteryzuje się Kraków i powiat tatrzański. Jest on dość wysoki również w Tarnowie i Nowym Sączu oraz w powiatach otaczających Kraków, a także w powiecie olkuskim. We wschodniej części województwa liczba firm nie przekracza 70 na 1000 mieszkańców.

W Małopolsce na koniec 2011 roku były zarejestrowane 3924 firmy z kapitałem zagranicznym, w tym 2273 to firmy zagraniczne. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba takich firm wzrosła odpowiednio o niemal 5% i o ponad 6% (przybyło 184 podmioty, z czego 134 były oparte wyłącznie na kapitale zagranicznym). Większość nowych firm zagranicznych była lokowana w Krakowie.

Więcej informacji o inwestycjach zagranicznych można znaleźć w dalszej części tego rozdziału. Tutaj warto wspomnieć o szczególnie dużej atrakcyjności Krakowa dla firm działających w sektorze usług dla biznesu, to jest w outsourcingu. Obecnie ten sektor daje w Polsce zatrudnienie ponad 50 tysiącom osób, z czego około 40% pracuje w Krakowie i okolicach. Jest to też branża, w której przewiduje się dynamiczny wzrost liczby

Zmiana liczby zarejestrowanych podmiotów w powiecie w stosunku do 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Informacji sygnalnej nr 2/2012 Urzędu Statystycznego w Krakowie

miejsc pracy. O wysokiej i uznawanej na świecie pozycji Krakowa jako miejsca do prowadzenia tego rodzaju działalności świadczy utrzymana 11. pozycja Krakowa w rankingu Tholons Top 100 Outsourcing Destinations 2012 (spośród polskich miast w rankingu znalazły się jeszcze Warszawa na miejscu 38. i Wrocław na 78. pozycji).

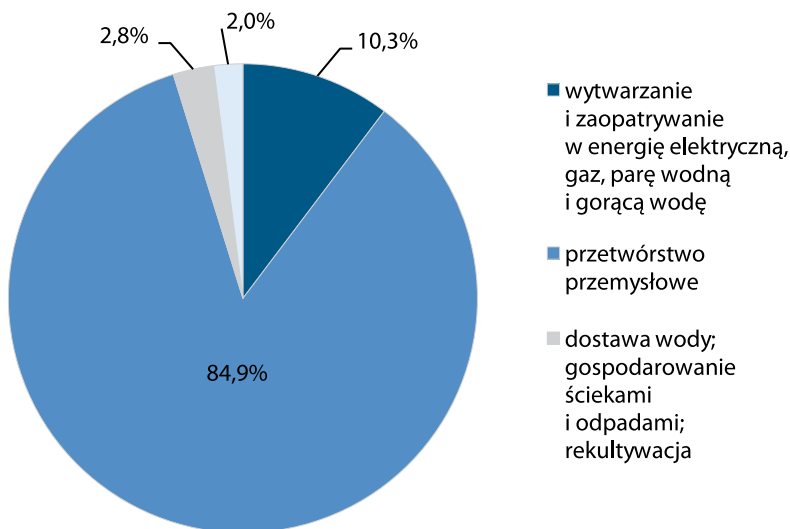
Wyniki gospodarcze

W 2011 roku w małopolskim przemyśle przychody ze sprzedaży wyrobów i usług wyniosły 71 403,3 mln zł, przez co zwiększyły się w skali roku (w cenach stałych) o 14,9%, wobec wzrostu o 20,4% w 2010 r. (w kraju produkcja przemysłowa wzrosła w omawianym okresie o 7,7%)¹³. Wzrost produkcji w ujęciu rocznym odnotowano we wszystkich sekcjach należących do przemysłu. Największy wzrost wystąpił w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę - o 45,5%. W górnictwie i wydobywaniu sprzedaż produkcji zwiększyła się o 13,6%, w przetwórstwie przemysłowym

¹³ Komunikat nr 12 o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, 2011.

o 13,3%, a w dostawie wody; gospodarowaniu ściekami i odpadami; rekultywacji o 4,1%. W efekcie w stosunku do 2010 r. zmieniła się struktura produkcji sprzedanej: udział sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę zwiększył się kosztem pozostałych sekcji przemysłu.

Struktura produkcji sprzedanej przemysłu wg sekcji w 2011 roku w woj. małopolskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie Komunikatu nr 12 Urzędu Statystycznego w Krakowie

Produkcja artykułów spożywczych (stanowiąca 14,3% produkcji sprzedanej przemysłu) była o 8,0% większa niż w roku poprzednim. Wśród pozostałych działów o znaczącym udziale w przychodach ze sprzedaży wyrobów i usług w przemyśle wzrost odnotowano m.in. w produkcji wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (o 19,9%), produkcji metali (o 19,1%), a także w produkcji chemikaliów i wyrobów chemicznych (o 7,7%).

Wydajność pracy w przemyśle, mierzona produkcją sprzedaną na 1 zatrudnionego wyniosła w 2011 r. 394,0 tys. zł, tj. o 8,2% więcej niż w roku poprzednim.

W budownictwie przychody ze sprzedaży produkcji i usług w okresie styczeń-grudzień 2011 r. osiągnęły wartość **16727,5 mln zł**, z czego **9222,8 mln zł** wypracowała **produkcja budowlano-montażowa**. Jej udział w ogólnej kwocie przychodów ze sprzedaży w sekcji budownictwo wyniósł 55,1% (rok wcześniej - 50,0%). Wysoką dynamikę przychodów ze sprzedaży odnotowano we wszystkich działach produkcji budowlano-montażowej, przy czym największą w robotach budowlanych specjalistycznych (wzrost o 61,5%).

W działach budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej oraz budowa budynków, produkcja budowlano-montażowa wzrosła odpowiednio o 31,5% i 14,2%.

Przychody ze sprzedaży przypadające na 1 zatrudnionego w budownictwie uzyskane w 2011 r. wyniosły 365,7 tys. zł i były o 7,8% wyższe niż rok wcześniej (największy wzrost miał miejsce w przedsiębiorstwach prowadzących roboty budowlane specjalistyczne - o 13,2%).

W 2011 r. efekty budownictwa mieszkaniowego w województwie małopolskim kształtowały się na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego. Większość mieszkań powstawała i miała powstawać w obrębie Krakowa wraz z jego strefą podmiejską, obejmującą powiaty krakowski i wielicki. Na tym obszarze oddano do użytkowania 53,6% ogółu lokali mieszkalnych w Małopolsce (wobec 57,1% w 2010 r.), wydano 55,9% ogółu pozwoleń na budowę i rozpoczęto 58,8% budów.

W handlu rok 2011 był lepszy od poprzedniego. Osiągnięta przez przedsiębiorstwa handlowe i niehandlowe wartość **sprzedaży detalicznej** w cenach bieżących była o 9,3% większa niż notowana rok wcześniej. Największy wzrost sprzedaży detalicznej w ujęciu rocznym odnotowano w przedsiębiorstwach zajmujących się handlem włóknem, odzieżą, obuwiem (o 12,3%), paliwami stałymi, ciekłymi i gazowymi (o 12,1%), meblami, sprzętem RTV i AGD (o 11,3%). Sprzedaż detaliczna żywności, napojów i wyrobów tytoniowych zwiększyła się o 9,9%, farmaceutyków, kosmetyków, sprzętu ortopedycznego o 6,0%, pojazdów samochodowych, motocykli, części o 3,8%, a prasy i książek o 3,7%. Z kolei **sprzedaż hurtowa** w przedsiębiorstwach handlowych była o 22,7% większa niż w roku poprzednim, a w przedsiębiorstwach hurtowych wzrosła o 26,5%.

W Małopolsce w 2011 r. wyniki ekonomiczne przedsiębiorstw badanych przez GUS¹⁴ były nieco słabsze niż uzyskane rok wcześniej. Wspomnianej poprawie wyniku finansowego sprzedaży produktów, towarów i materiałów towarzyszyło znaczne pogorszenie wyniku na

¹⁴ Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego nr 2, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, 2012

operacjach finansowych (co było następstwem wzrostu przychodów finansowych niższego niż kosztów finansowych - wzrosły one odpowiednio o 24% i 42,3%), a także pogorszenie wyniku na pozostałej działalności operacyjnej (o 39,4% w porównaniu z rokiem poprzednim). Przychody z całokształtu działalności rosły, ale wolniej niż koszty ich uzyskania, przez co **zwiększył się wskaźnik poziomu kosztów** (do poziomu 95,3%). W efekcie **wynik finansowy** na działalności gospodarczej ukształtował się na poziomie 7696,3 mln zł i **był o 6,9% wyższy niż w 2010 r.** Po uwzględnieniu wyniku zdarzeń nadzwyczajnych w kwocie 1,8 mln zł wynik finansowy brutto osiągnął wartość 7698,1 mln zł i był wyższy (o 502,2 mln zł, to jest o 7%) od uzyskanego w 2010 r. **Jednocześnie wzrosło obciążenie wyniku finansowego brutto podatkiem dochodowym** - w skali roku o 15,5% do 1378,3 mln zł. Zwiększyła się relacja podatku dochodowego od osób prawnych i fizycznych do zysku brutto - z 15,3% do 15,8%. Wynik finansowy netto (na poziomie 6319,8 mln zł) był wyższy (o 317,5 mln zł, to jest o 5,3%) w porównaniu z uzyskanym rok wcześniej. Zysk netto zwiększył się o 10,8%, przy jednoczesnym wzroście straty netto o 62,4%.

Zmniejszyła się liczba firm notujących zysk netto. W 2011 r. zysk netto wykazało 80% badanych przedsiębiorstw, rok wcześniej - 81,5%. Udział przychodów przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej kwocie przychodów z całokształtu działalności zmniejszył się z 91,2% do 83,1%. **Poprawę zauważono w przetwórstwie przemysłowym** - zysk netto odnotowało 83,8% przedsiębiorstw (w 2010 r. 81,5%), a udział uzyskanych przez nie przychodów w przychodach wszystkich podmiotów tej sekcji stanowił 93,2% (rok wcześniej 88,5%).

W przedsiębiorstwach, które badał GUS, **odnotowano pogorszenie większości podstawowych wskaźników ekonomiczno-finansowych.** Wskaźnik **rentowności** ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów pozostał na poziomie z 2010 r., natomiast wskaźniki rentowności obrotu brutto i obrotu netto spadły odpowiednio o 0,3 i 0,4 pkt proc. Wskaźnik **płynności finansowej** I stopnia obniżył się o 3,6 pkt proc. do poziomu 30%, a wskaźnik płynności finansowej II stopnia zwiększył się o 0,8 pkt proc do 101,2%.

W 2011 r. w województwie małopolskim najbardziej opłacalnymi rodzajami działalności były górnictwo i wydobywanie (wskaźnik rentowności obrotu netto 11,4%), **przetwórstwo**

przemysłowe (wskaźnik 6,6%) oraz **wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę** (wskaźnik 5,1%). W porównaniu z 2010 r. poprawę rentowności obrotu netto odnotowano w 4 sekcjach, w tym m.in. w górnictwie i wydobywaniu (o 1,7 pkt proc.) oraz obsłudze rynku nieruchomości (o 0,7%).

Wartość aktywów obrotowych badanych przedsiębiorstw na koniec grudnia 2011 r. była o 11,0% wyższa niż w końcu 2010 r. (wyniosła 48088,9 mln zł). W rzeczowej strukturze aktywów obrotowych zwiększył się udział należności krótkoterminowych (z 47,1% do 49,4%) i krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych (z 3,2% do 4,3%), obniżył się natomiast udział inwestycji krótkoterminowych (z 23,7% do 20,8%) oraz zapasów (z 26,0% do 25,5%).

Zobowiązania długo- i krótkoterminowe (bez funduszy specjalnych) w końcu grudnia 2011 r. wyniosły 45849,5 mln zł i **były wyższe niż w roku poprzednim** (o 20,1%). W porównaniu z grudniem 2010 r. udział zobowiązań długoterminowych w ogóle zobowiązań wzrósł o 7,4 punktów procentowych do 27,3%, zaś wartość była o 64,5% większa niż rok wcześniej i wyniosła 12523,0 mln zł. Zobowiązania krótkoterminowe badanych przedsiębiorstw wyniosły 33326,5 mln zł i w skali roku były wyższe o 9,1%, w tym z tytułu kredytów i pożyczek o 35,9%, z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń o 16,1%, a z tytułu dostaw i usług o 15,3%.

Nakłady inwestycyjne zrealizowane w 2011 r. przez przedsiębiorstwa województwa małopolskiego osiągnęły wartość 6536,3 mln zł i były (w cenach bieżących) o 41,6% wyższe niż w roku poprzednim. Nakłady poniesione przez podmioty sektora prywatnego zwiększyły się, natomiast poniesione przez podmioty sektora publicznego obniżyły się i w efekcie jednostki sektora prywatnego zrealizowały 80,6% ogółu nakładów badanych przedsiębiorstw (w 2010 r. - 70,3%).

Nakłady zwiększyły się o 34,7%, na budynki i budowlę, o 50,2% na maszyny, urządzenia techniczne, narzędzia i wyposażenie oraz o 30,5% na środki transportu. Największy wzrost nakładów nastąpił w górnictwie i wydobywaniu (o 106%), wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 83,1%), dostawie wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami, rekultywacji (o 38,6%) i w przetwórstwie przemysłowym (o 37,6%).

W 2011 r. inwestowały głównie przedsiębiorstwa prowadzące działalność w zakresie prze-

twórstwa przemysłowego (na które przypadało 32,8% ogółu poniesionych nakładów), wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (24,8% i wzrost największy wzrost udziału tej branży - o 5,6 punktów procentowych w porównaniu z poprzednim rokiem) oraz w zakresie handlu i naprawy pojazdów samochodowych (17,2%, co daje największy spadek udziału spośród sekcji PKD - o 1,3 punktów procentowych).

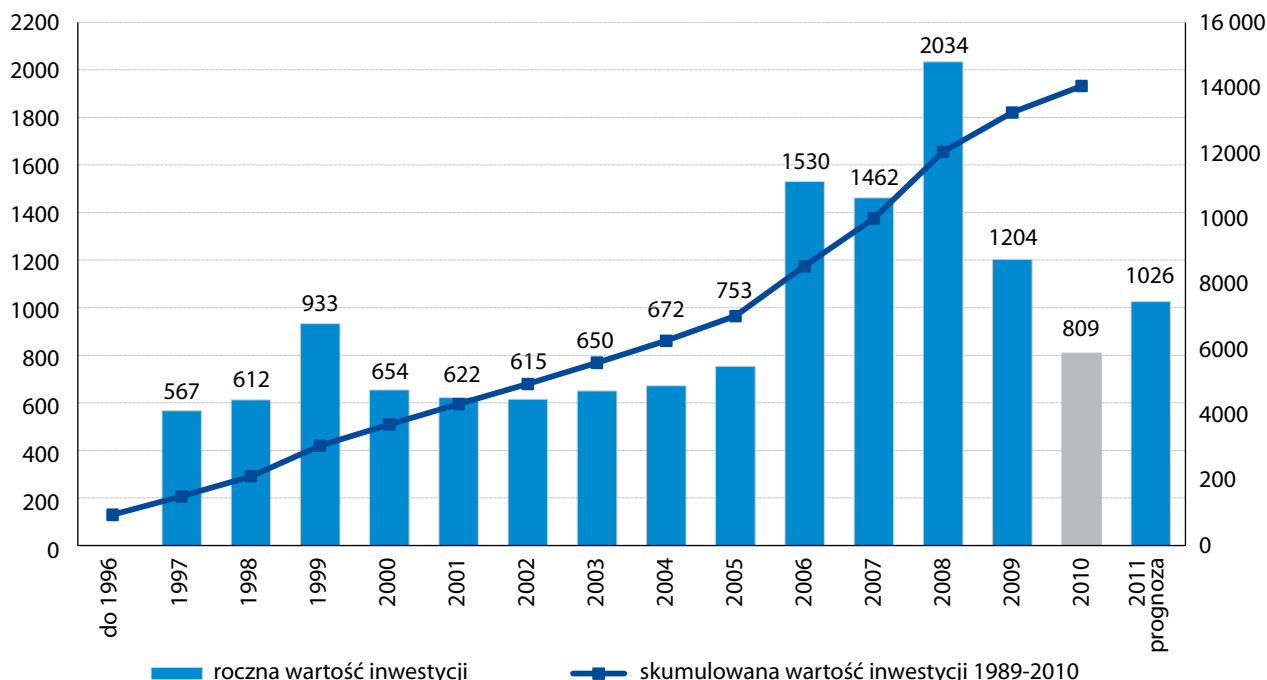
W ciągu 2011 r. rozpoczęto 45822 inwestycje, o 15,1% więcej niż w roku poprzednim. Łączna wartość kosztorysowa inwestycji nowo rozpoczętych wyniosła 2597,4 mln zł i była o 10,9% wyższa niż w 2010 r. Na ulepszenie (tj. przebudowę, rozbudowę, rekonstrukcję lub modernizację) istniejących środków trwałych przypadało 42,7% wartości kosztorysowej wszystkich rozpoczętych inwestycji (w 2010 r. 30,1%). W skali roku zwiększyła się wartość kosztorysowa inwestycji rozpoczętych przez przedsiębiorstwa, najbardziej w branży obsługa rynku nieruchomości (o 274,6%) oraz w zakwaterowaniu i gastronomii (o 190%)¹⁵.

Inwestycje zagraniczne¹⁶ są istotnym czynnikiem i markerem rozwoju Małopolski. Wartość

bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ; *foreign direct investment*, FDI) zrealizowanych w Małopolsce w latach 1989-2010 wyniosła 14 052 mln USD (co stanowiło około 8% ogółu inwestycji w kraju¹⁷), zaś 2010 roku - 809 mln USD. Było to dość istotne zmniejszenie strumienia inwestycji w porównaniu z latami 2006-2008, kiedy aktywność zagranicznych firm w regionie była największa. Wartość kapitału zainwestowanego w 2010 roku zbliżyła się do poziomu sprzed 2006 roku. Spadek napływu inwestycji zagranicznych w latach 2009-2010 wynikał przede wszystkim ze światowego kryzysu gospodarczego i związanego z nim braku środków finansowych na inwestycje oraz z niepewności co do dalszego rozwoju sytuacji na rynkach światowych. Skutkiem było wstrzymanie lub rezygnacja z wielu projektów inwestycyjnych.

W strukturze sektorowej nakładów w 2010 roku przeważały inwestycje w przemyśle i budownictwo, zaś największe ich zmniejszenie odnotowano w energetyce. W 2010 roku większe nakłady w usługach przeznaczono na działalność profesjonalną, naukową i techniczną oraz na inwestycje na rynku nieruchomości. W sektorze

Wartość inwestycji zagranicznych w województwie małopolskim (w mln USD)

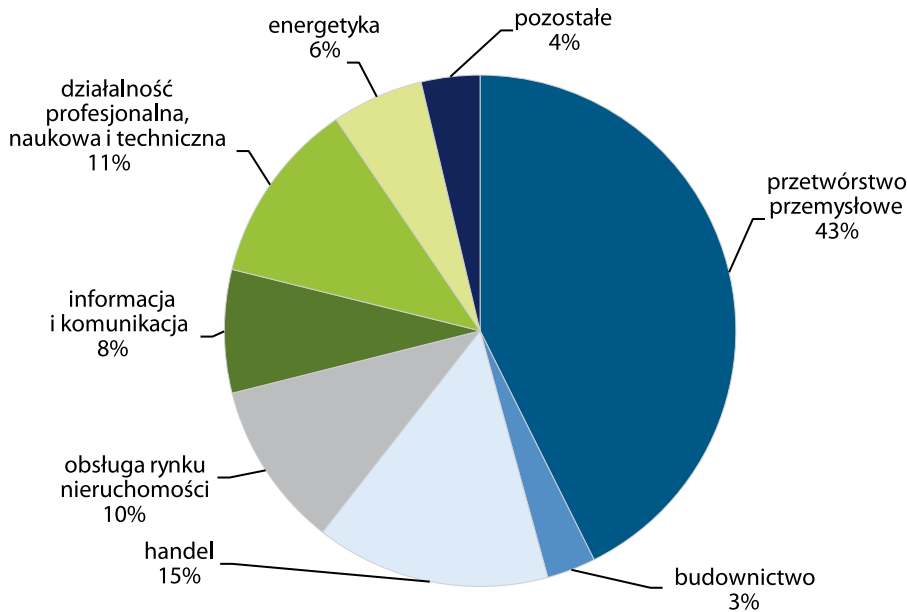
Źródło: *Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2009 i 2010 roku*, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Kraków, 2011.

¹⁵ Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego nr 2, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, 2012

¹⁶ Przygotowanie: Małopolskie Obserwatorium Gospodarki

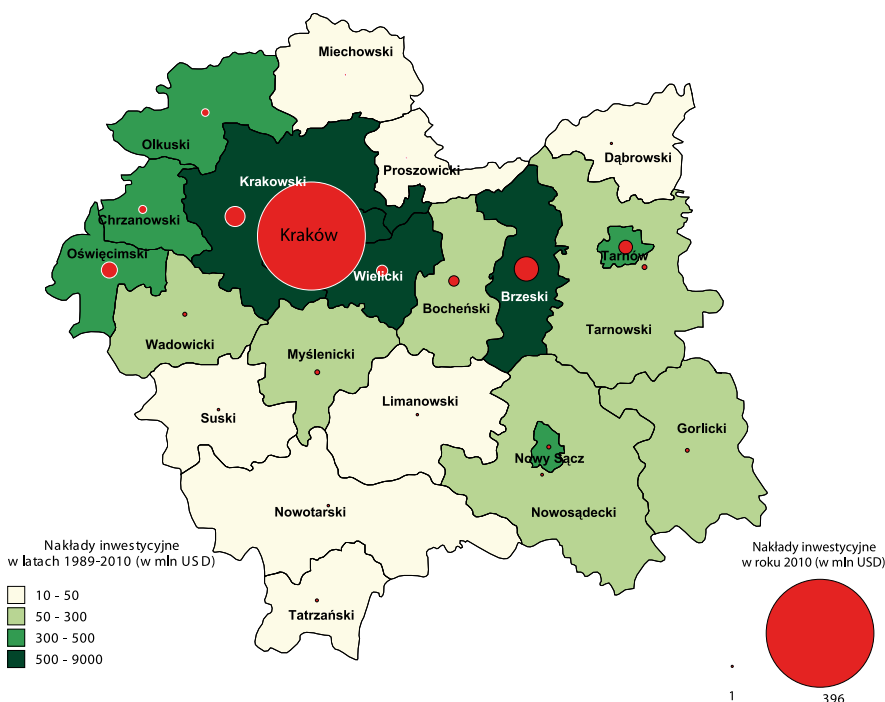
¹⁷ Badanie obejmowało podmioty, które na terenie województwa małopolskiego zainwestowały kapitał w wysokości co najmniej 1 mln USD na koniec 2010 roku lub zatrudniały co najmniej 50 osób na koniec 2010 roku.

Wartości nakładów bezpośrednich inwestycji według branży działalności w 2010 roku (w mln USD)

Źródło: *Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2009 i 2010 roku*, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Kraków, 2011.

Wartości nakładów bezpośrednich inwestycji według powiatów 1989-2010 (w mln USD) oraz nakłady inwestycyjne w 2010 roku w według powiatów (w mln USD)

Źródło: *Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2009 i 2010 roku*, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Kraków, 2011.

handlowym inwestycje powróciły do poziomu z 2008 roku.

Nakłady inwestycyjne są silnie skoncentrowane przestrzennie, przede wszystkim w Kra-

kowskim Obszarze Metropolitalnym (KOM). Około 68% inwestycji zagranicznych w województwie w 2010 roku skupionych było w 3 powiatach: w Krakowie (gdzie w 2010 roku trafiło 48% kapitału zaangażowanego w regionie) oraz w powiatach krakowskim i brzeskim. W analizowanym okresie do pozostałych 19 powiatów regionu trafiło łącznie jedynie 1/4 wartości inwestycji.

Innowacyjność

Władze kraju i Małopolski szansa na rozwój regionu upatrują w innowacyjności gospodarki. Analizy i badania¹⁸ prowadzone w tym zakresie w ramach projektu Małopolskie Obserwatorium Gospodarki wskazują na duży potencjał i jego stosunkowo niewielkie wykorzystanie. Według badań GUS w latach 2008-2010 działalność innowacyjną prowadziło około 30% operujących w Małopolsce przedsiębiorstw przemysłowych z kapitałem zagranicznym. Choć w porównaniu z latami 2005 i 2007 to spory spadek (wtedy aktywność innowacyjną prowadziła połowa zarejestrowanych w Małopolsce przedsiębiorstw przemysłowych z kapitałem zagranicznym), to firmy zagraniczne średnio dwukrotnie częściej angażują się w działalność innowacyjną, niż prywatne przedsiębiorstwa przemysłowe w województwie małopolskim. Ponadto przedsiębiorcy z kapitałem zagranicznym prowadzący działalność w Małopolsce i ponoszący nakłady na

badania i rozwój oraz innowacje, w Polsce wydają na te cele mniej, niż w innych krajach, w których

¹⁸ *Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce 2009-2010*, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Kraków, 2011.

działają. Na ogół innowacje, które wprowadzają w swoich polskich oddziałach i firmach są przenoszone z innych krajów, a nie wypracowywane w Polsce. Niemniej taka działalność innowacyjna ma znaczenie dla regionu, bowiem przekazując swoim pracownikom wiedzę o nowoczesnych technologiach, przyczyniają się do podnoszenia kwalifikacji pracowników w regionie, a także do rozprzestrzenienia się tej wiedzy wraz z rotacją pracowników, którzy wnoszą innowacje do kolejnych przedsiębiorstw.

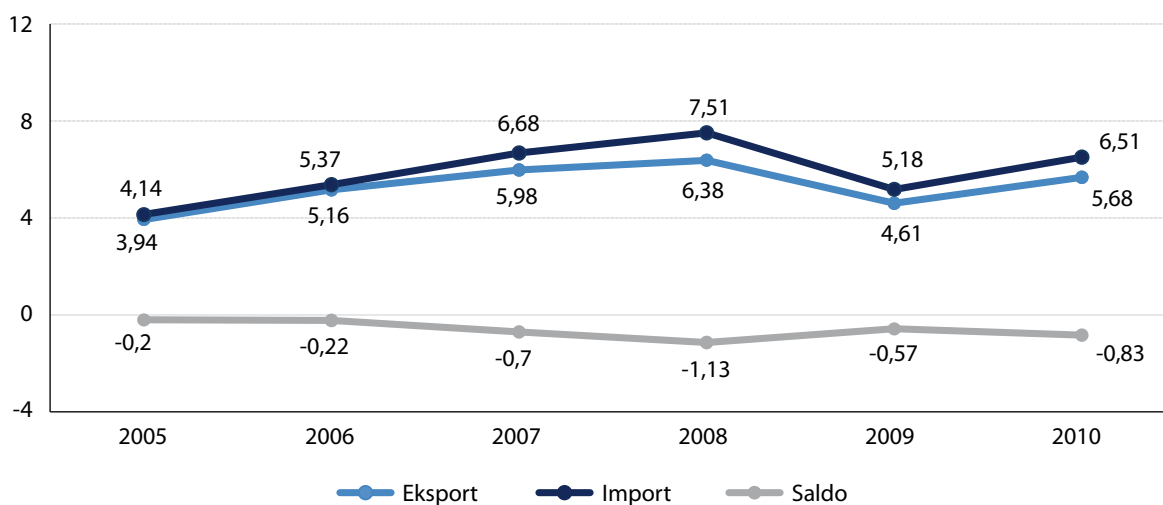
Handel zagraniczny

W 2009 roku w Polsce nastąpiło załamanie eksportu i importu. Osłabienie eksportu wynikało ze spadku popytu na rynkach wewnętrznych u głównych odbiorców polskiego wywozu, zwłaszcza w krajach starej Unii. Na to zjawisko nałożyła się aprecjacja złotego wobec walut światowych, co wpłynęło na dalsze obniżenie atrakcyjności polskiego eksportu. W konsekwencji Polska odnotowała w 2009 r. spadek wartości eksportu ze 114 do 97 mld euro, jednak w 2010 r. eksport wzrósł ponownie do poziomu 118 mld euro.

rodzaju produktów – mniej zaawansowanych technologicznie, o relatywnie niewielkiej wartości dodanej, na które popyt jest poddawany silnym wahaniom, zwłaszcza w sytuacji gwałtownych zmian na rynkach. Prawdopodobnie przedsiębiorcy zmniejszyli intensywność kontaktów handlowych z zagranicą i postanowili w większym stopniu opierać się na popycie wewnętrznym.

Ogromna większość wartości małopolskiego eksportu (97%) pochodzi ze sprzedaży produktów przetwórstwa przemysłowego i z działalności sektora handlu detalicznego i hurtowego. W wypadku przetwórstwa przemysłowego Małopolska może poszukiwać przewag w produkcji i obróbce wyrobów z kamienia, ceramiki, szkła, skór, metali nieszlachetnych – w tych sektorach jej pozycja już wyraźnie się zaznacza – jak również w produkcji opartej na tworzywach sztucznych. Kierunków specjalizacji można także szukać w obszarach niszowych w sektorze informacji i komunikacji, obsługi sektora dóbr publicznych i usług publicznych (dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami) oraz w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej.

Dynamika handlu zagranicznego Małopolski w latach 2005-2012 (mld euro)

Źródło: *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce, Małopolskie Obserwatorium Gospodarki, Kraków, 2011.*

Część małopolskich przedsiębiorców odwraca się od eksportowego profilu działalności: wartość eksportu stanowiła w 2010 roku niewiele ponad jedną piątą PKB województwa, a jeszcze trzy lata wcześniej wartość wskaźnika przekraczała jedną czwartą (przeciętnie w kraju wartość eksportu stanowi jedną trzecią PKB). Ta rozbieżność między Małopolską a średnią krajową może świadczyć o przeznaczaniu na eksport innego

Ponad 4/5 małopolskiego eksportu przypada na handel wewnątrzspółnotowy. Największym partnerem gospodarczym województwa – tak jak w skali całego kraju – są Niemcy. Relatywnie duża część małopolskiego eksportu trafia na rynki nowych państw członkowskich, przede wszystkim do naszych południowych sąsiadów. Mało intensywne kontakty handlowe łączą Małopolskę z Rosją, Ukrainą i Białorusią.

Małopolska sprowadza zza granicy przede wszystkim wyroby przemysłu przetwórczego oraz produkty oferowane przez handel detaliczny i hurtowy – łącznie ich wartość stanowi 95% całego małopolskiego importu. W porównaniu ze średnią krajową w małopolskim imporcie zaznacza się działalność z sektora hotelarstwa i gastronomii oraz z edukacji. W 2010 roku odnotowano także ponadprzeciętny popyt importowy na usługi związane z działalnością profesjonalną, naukową i techniczną. Struktura zaawansowania branż, z których pochodzą importowane produkty, jest zbliżona do eksportu – relatywnie mały udział mają w niej produkty branży wysokich technologii. Ponad cztery piąte importu odbywa się w ramach wymiany wewnątrzspółnotowej. Głównym źródłem importu są Niemcy. Zdecydowanie częściej niż w skali całego kraju Małopolska importuje dobra z nowych państw unijnych, mniejsze kontakty ma natomiast z państwami zza wschodniej granicy.

Małopolska notuje ujemne saldo handlu zagranicznego w większości branż. Wyjątkiem jest przemysł przetwórczy oraz mniejsze sektory, jak dostawa wody i gospodarka odpadami, górnictwo, rolnictwo, a także administracja. Pogłębia się ujemne saldo w handlu detalicznym i hurtowym. W 2010 roku handel wewnątrzgałęziowy stanowił prawie 2/3 towarowej wymiany zagranicznej (co jest wynikiem przeciętnym w porównaniu z innymi województwami), zaś po wliczeniu sektorów gospodarki niematerialnej niewiele ponad 50%.

Polityka regionu w zakresie wspierania rozwoju gospodarki i rynku pracy

Regionalne i lokalne instytucje samorządowe mają za zadanie stwarzać warunki dla lepszego rozwoju społeczno-gospodarczego. Kształtując politykę gospodarczą i rynku pracy starają się między innymi ułatwiać tworzenie miejsc pracy, łagodzić skutki restrukturyzacji i upadłości, wspierać transfer technologii do firm. Zadania te, finansowane ze środków krajowych i unijnych, są prowadzone przez wyspecjalizowane agendy, jak publiczne służby zatrudnienia, bądź przez projekty realizowane wewnątrz instytucji.

Publiczne służby zatrudnienia, mówiąc w niewielkim uproszczeniu, wpływają na sytuację na lokalnych rynkach pracy w trojaki sposób: pośrednicząc w poszukiwaniu pracy i pracowników, pomagając w uzupełnianiu kwalifikacji zawodowych

oraz subsydując tworzenie miejsc pracy. Poniżej opisano najpopularniejsze formy wsparcia:

Dotacje - osoby zarejestrowane w urzędzie pracy jako bezrobotne, zainteresowane założeniem własnej działalności gospodarczej mogą skorzystać z pomocy przewidzianej przez ustawę o promocji zatrudnienia. Jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej przyznawane są ze środków Funduszu Pracy lub ze środków unijnych. W tym drugim wypadku do ubiegania się o dotację na rozpoczęcie działalności gospodarczej uprawnione są też osoby, które nie mają statusu bezrobotnego. Przyznawane środki stanowią pomoc de minimis (formę pomocy publicznej).¹⁹

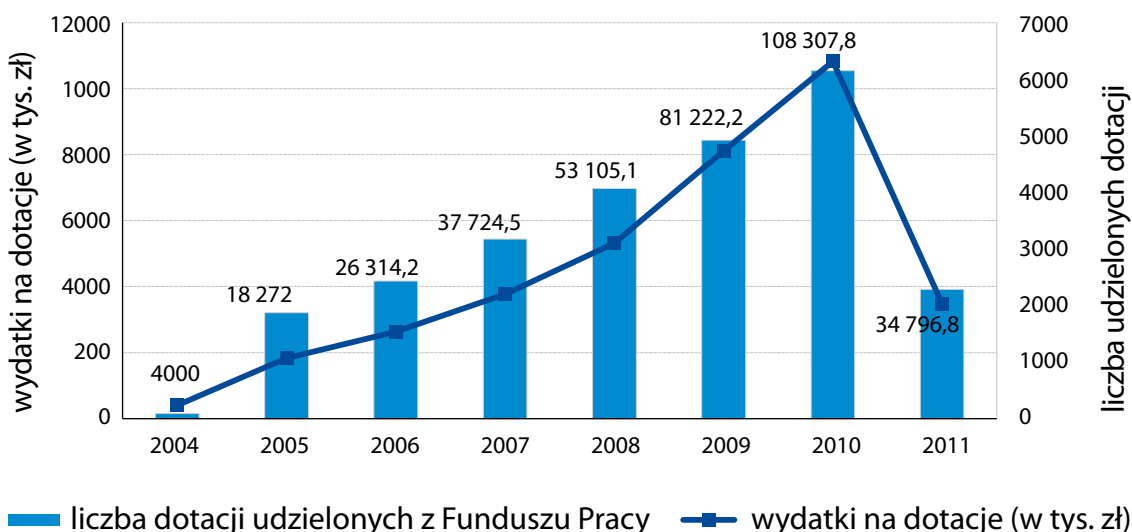
W latach 2005-2010 dzięki jednorazowym środkom na podjęcie działalności gospodarczej powstało w Małopolsce 24,4 tys. firm. Porównanie danych o podmiotach rejestrowanych w REGON z informacjami PUP o profilu firm tworzonych w oparciu o dotacje z Funduszu Pracy pokazuje, w jaki sposób udzielanie dotacji wpływa na strukturę gospodarczą regionu. W 2009 roku 16% firm nowo zarejestrowanych w REGON założono w oparciu o dotację. Takie firmy stanowiły niemal jedną trzecią jednoosobowych firm budowlanych, prawie jedną czwartą mikrofirm działających w branżach przetwórstwo przemysłowe i pozostała działalność usługowa oraz ponad jedną piątą jednoosobowych podmiotów oferujących usługi w zakresie administrowania. Dzięki dotacji powstała również co siódma jednoosobowa działalność oferująca usługi z zakresu działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej oraz co ósmy podmiot handlowy założony jako działalność osoby fizycznej.

Z roku na rok wykorzystanie środków na podjęcie działalności gospodarczej dynamicznie rosło, jednak w 2011 roku – w związku ze zmniejszeniem budżetu Funduszu Pracy – dostęp do tego instrumentu został ograniczony.

Dotacje na założenie firmy mają znaczenie zarówno dla poziomu zatrudnienia, jak i dla rozwoju lokalnej gospodarki – jest to bowiem forma pomocy publicznej, mająca wpływ na konkurencyjność przedsiębiorstw. Analiza danych o podmiotach gospodarczych pochodzących ze źródeł administracyjnych wskazuje na wysoką efektywność dotacji zarówno w wymiarze zatrudnieniowym, jak i w wymiarze stabilności firm tworzonych w opar-

¹⁹ Więcej na ten temat w: Leńczuk M., Węgrzyn M., **Dotacje na założenie firmy – wpływ na rynek pracy w Małopolsce**. Badanie jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej, Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, Kraków, 2011

Liczba dotacji i kwota wydatków z Funduszu Pracy w Małopolsce

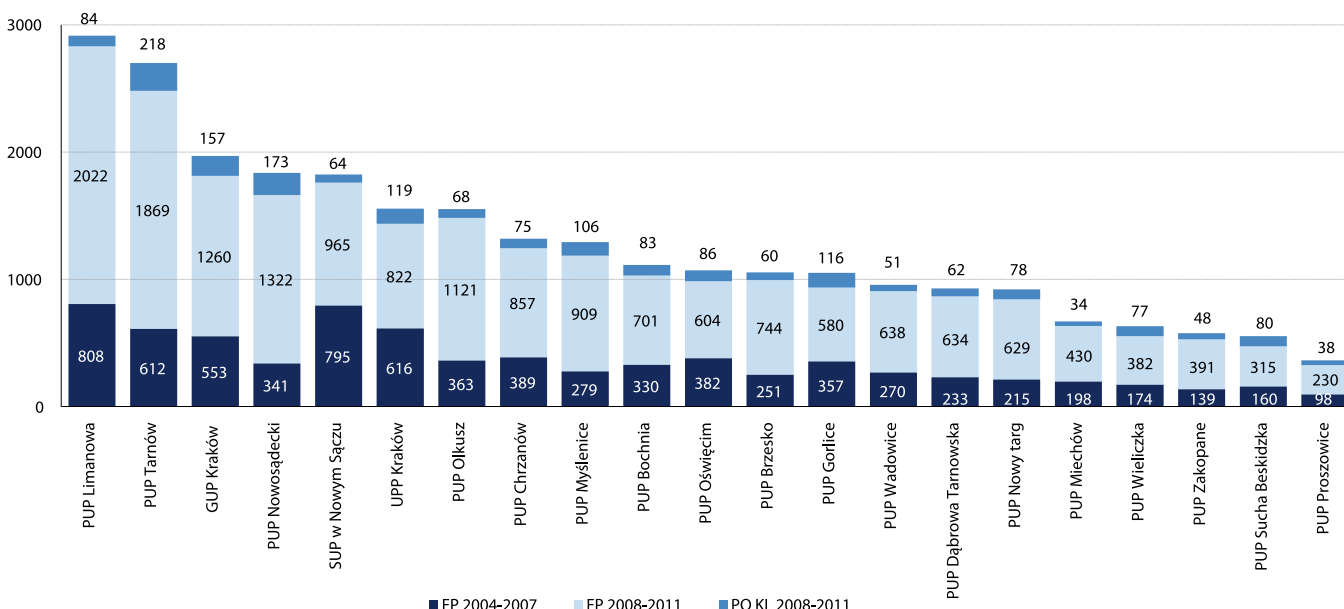

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie

ciu o tę formę pomocy publicznej. 91% bezrobotnych, którzy otrzymali w Małopolsce jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej, nie wróciło do rejestru bezrobotnych w ciągu 30 miesięcy od otrzymania tej formy pomocy publicznej. Nieliczne firmy zostały zlikwidowane w trakcie tzw. okresu obowiązkowego (12 miesię-

istnienia. Właściciele kolejnych 3% biznesów stali się na powrót bezrobotnymi po dwóch latach. W wypadku działalności gospodarczych, które zostały zlikwidowane, średni czas przetrwania firmy – obliczony na podstawie danych z powiatowych urzędów pracy – wyniósł około 21 miesięcy. Większość firm, które upadły, istniała przez 26

Liczba dotacji na rozoczęcie działalności gospodarcze ze względu na źródło finansowania (Fundusz Pracy i Działania 6.2 PO KL)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie

cy, które firma musi funkcjonować, by osoba, która otrzymała dotację, nie musiała jej zwracać), zaś około 6% zakończyło działalność w drugim roku

miesiący. Biorąc pod uwagę, że celem dotacji jako instrumentu rynku pracy jest przywrócenie bezrobotnego beneficjenta do trwałego zatrudnienia

Liczba osób objętych wsparciem w formie subsydiowanego zatrudnienia przyznanego przez PUP w Małopolsce

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Roboty publiczne	1 477	4 591	3 894	3 116	1 886	1 722	1 595	2 035	3 256	1 296
Prace interwencyjne	2 746	5 963	4 923	4 301	3 817	3 463	2 867	2 312	2 735	1 803
Prace społecznie użyteczne	x	x	x	x	2 229	2 167	1 896	1 847	1 997	1 887
Staże	x	x	8 194	10 087	9 971	11 303	11 552	16 067	20 989	8 191
Refundacja dla pracodawców na utworzenie lub doposażenie miejsca pracy	x	x	108	794	1 046	1 708	1 818	1 989	3 019	1 380
Razem	4 223	10 554	17 011	17 504	17 903	18 655	17 910	22 261	28 977	13 177

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie

nia, należy stwierdzić, że są one w tym kontekście bardzo efektywne. Nawet jeżeli omawiane firmy są likwidowane przed upływem 30 miesięcy od rozpoczęcia działalności, brak ponownej rejestracji w urzędzie pozwala przyjąć, że znaleźli oni inne zatrudnienie (w kraju lub za granicą). De facto zatem zostali zaktywizowani zawodowo.

Inne formy wsparcia finansowego na tworzenie miejsc pracy możemy podzielić na trzy grupy. W pierwszej znajdują się takie, które wiążą się z zatrudnieniem bezrobotnego na umowę o pracę i refundacją części kosztów jego zatrudnienia – są to roboty publiczne²⁰ i prace interwencyjne²¹. Drugą grupę tworzą rozwiązania, które nie powodują nawiązania stosunku pracy, to znaczy bezrobotny wykonuje obowiązki na podstawie umowy innej, niż umowa o pracę: prace społecz-

nie użyteczne²² i staże²³. Trzeci rodzaj wsparcia to doposażenie miejsc pracy²⁴. Każdy z wymienionych rodzajów wsparcia ma na celu aktywizację zawodową osób bezrobotnej, stąd stosuje się dla nich wspólną miarę efektywności, to jest zatrudnialność. Jest ona rozumiana jako fakt pozostawania w zatrudnieniu (utrzymania zatrudnienia, znalezienia nowej pracy zarobkowej lub rozpoczęcia działalności na własny rachunek) w 3 miesiące po zakończeniu udziału w formie aktywizacji. Z różnych przyczyn, między innymi związanych z typem pracodawcy, do którego bezrobotny jest

²⁰ Jest to zatrudnienie na umowę o pracę osoby bezrobotnej przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy oraz organizacje pozarządowe statutowo zajmujące się problematyką: ochrony środowiska, kultury, oświaty, kultury fizycznej i turystyki, opieki zdrowotnej, bezrobocia oraz pomocy społecznej, a także przez spółki wodne i ich związki. Na roboty publiczne kierowani są bezrobotni będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy oraz dłużnicy alimentacyjni. Wykonywana praca może nie być związana z wyuczonym zawodem.

²¹ Ta forma polega na zatrudnieniu bezrobotnego przez pracodawcę na okres 12 (a w szczególnych przypadkach 24) miesięcy bez możliwości zwolnienia tej osoby w sytuacji innej, nienaruszenie przez tę osobę obowiązków pracowniczych. PUP zwraca pracodawcy część kosztów wynagrodzeń i pochodnych. Prace interwencyjne nie mogą się odbywać u pracodawców będących partiami, organizacjami politycznymi, w biurach poselsko-senatorskich, organizacjami związków zawodowych, organizacjami pracodawców, urzędów centralnych, kościołami lub związkami zawodowymi, ani przedstawicielstwami państw obcych. Prace interwencyjne w wypadku niektórych typów pracodawców są pomocą publiczną.

²² Są to prace organizowane przez gminę w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej. Do wykonywania prac społecznie użytecznych są skierowane głównie osoby bezrobotne bez prawa do zasiłku korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej. Osoba wykonująca prace społecznie użyteczne zachowuje nadal status osoby bezrobotnej, wykonuje pracę na terenie gminy, w której zamieszkuje lub przebywa, w wymiarze do 10 godzin tygodniowo. Przysługuje jej za to świadczenie częściowo refundowane z Funduszu Pracy.

²³ Oznacza nabywanie przez bezrobotnego umiejętności praktycznych poprzez wykonywanie zadań w miejscu pracy bez nawiązywania stosunku pracy z pracodawcą. Staż może trwać od 3 do 6 lub 12 miesięcy. Odbywa się według programu, ustalonego w zawartej między PUP a pracodawcą umowie. Bezrobotnemu w okresie odbywania stażu przysługuje stypendium oraz płatne dni wolne.

²⁴ Ta forma wsparcia polega na refundacji kosztów utworzenia miejsca pracy, to jest zwrotu pieniędzy wydanych na dostosowanie miejsca pracy, zakup niezbędnego wyposażenia. Pracodawca prowadzący działalność gospodarczą, niepubliczne przedszkole, niepubliczna szkoła lub producent rolny może otrzymać na ten cel maksymalnie 6-krotność przeciętnego wynagrodzenia, pod warunkiem zatrudnienia na doposażonym miejscu pracy przez minimum 24 miesiące bezrobotnego skierowanego z urzędu pracy. W określonych sytuacjach refundacja jest pomocą de minimis (formą pomocy publicznej).

kierowany do wykonywania pracy w danej formie wsparcia, formy aktywizacji mają różną efektywność zatrudnieniową. Przykładowo w 2010 roku efektywność prac interwencyjnych w Małopolsce wyniosła 67%, staży 42%, robót publicznych 31%, zaś prac społecznie użytecznych – 19%.

Poszczególne formy wsparcia różni też ich popularność. W przypadku robót publicznych zainteresowanie wsparciem rośnie w okresach pogorszenia sytuacji na rynku pracy. W przypadku prac interwencyjnych maleje liczba osób zatrudnianych dzięki tej formie wsparcia, co może się wiązać z faktem, że jest to pomoc publiczna i nakłada na pracodawcę szereg obowiązków. Popularność prac społecznie użytecznych utrzymywała się od lat na zbliżonym poziomie. Z kolei zainteresowanie refundacją kosztów utworzenia lub doposażenia miejsc pracy rosło, podobnie jak ilość staży, które cieszyły się największą popularnością. Niestety w wyniku ograniczenia w 2011 roku finansowania z Funduszu Pracy liczba osób, które znalazły pracę dzięki stosowaniu opisanych form znacznie zmalała, co obrazuje poniższa tabela.

Inne formy wsparcia, finansowane głównie ze środków unijnych, **służą tworzeniu systemo-**

wych rozwiązań w zakresie łagodzenia problemów, z jakimi borykają się firmy, oraz tworzeniu przewag konkurencyjnych. W Małopolsce są one oferowane w ramach projektów.

Outplacement

Od roku 2008 realizowane były projekty wspierające osoby zagrożone zwolnieniami i pracodawców przechodzących restrukturyzację. Umożliwiały one przekwalifikowanie pracowników przewidzianych do zwolnienia, a także zapewniały wsparcie ułatwiające znalezienie nowej pracy. Różnymi formami pomocy objęto 1961 osób, 89 przedsiębiorstw i 22 pracodawców z sektora publicznego. Najczęstszą formę wsparcia stanowiło poradnictwo zawodowe powiązane ze szkoleniami przekwalifikującymi. Ponadto 35 osób uzyskało środki na założenie własnej firmy, 48 osób otrzymało dodatki motywacyjne związane z podjęciem pracy za wynagrodzeniem niższym niż u dotychczasowego pracodawcy, a kolejne 6 osób odebrało dodatki mobilnościowe związane ze znalezieniem zatrudnienia w odległości powyżej 50 km od miejsca zamieszkania.

Największa liczba uczestników projektów pochodziła z podmiotów działających w zakresie

Partnerstwo na rzecz świadczenia usług dla inwestorów pozyskujących kadry oraz usług outplacementowych

W ramach projektu opracowano i wdrożono system wsparcia inwestora i pracodawcy poszukującego pracowników lub przeprowadzającego zwolnienia.

W skład systemu wchodzi instytucje z obszaru małopolskiego rynku pracy: prywatne agencje zatrudnienia, publiczne służby zatrudnienia, jednostki samorządu terytorialnego, akademickie biura Karier, Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Małopolski, Departament Gospodarki i Społeczeństwa Informacyjnego Urzędu Marszałkowskiego, zrzeszenia pracodawców oraz związki zawodowe. Na koniec 2011 roku Partnerstwo liczyło 111 instytucji.

W ramach Partnerstwa prowadzone są szkolenia, wzbogacające warsztat pracy osób świadczących usługi dla inwestorów pozyskujących kadry oraz usług outplacementowych. Dotąd przeszkolono 195 osób reprezentujących instytucje należące do Partnerstwa.

W ramach projektu prowadzony jest Punkt Informacyjny. W 2011 roku udzielił on wsparcia 61 podmiotom (pracodawcom i inwestorom), głównie poprzez kontakt telefoniczny lub e-mailowy. Udzielane informacje dotyczyły najczęściej: dofinansowania zatrudnienia, dostępności kadry na małopolskim rynku pracy, organizacji stażu w przedsiębiorstwie, zgłoszenia oferty pracy, zwolnienia pracowników i wsparcia w procesie rekrutacji.

Instytucja realizująca projekt: Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie.

Wartość projektu: 3,4 mln zł

Broker innowacji jako narzędzie dla efektywnego rozwoju systemu nowoczesnej gospodarki Małopolski

Celem projektu jest zwiększenie skuteczności działań na rzecz wzmocnienia współpracy nauki i biznesu poprzez zbudowanie modelu efektywnego i skutecznego partnerstwa oraz prężnie funkcjonującego systemu brokerskiego w Małopolsce.

Projekt jest realizowany dwuetapowo. W pierwszym etapie odbyła się zagraniczna wizyta studyjna mająca na celu zapoznanie się z działającym systemem wspierania innowacji. Przygotowano też raport pn. „Źródła finansowania działalności innowacyjnej przedsiębiorstw” oraz „Analizę oferty krakowskich szkół wyższych i instytutów badawczych w zakresie prowadzonych przez nich badań”. Na podstawie efektów tych działań opracowano i zatwierdzono Regionalną Strategię Współpracy Ogniw Pośredniczących i modele funkcjonowania 3 biur: centrum Sieci Współpracy, Zaplecza Ogniw Pośredniczących i Ośrodka Prognoz Technologicznych oraz opis metodologii ich działania w II etapie projektu. Zdefiniowany został zakres usług, które mają być świadczone w ramach projektu.

Drugi etap polega na testowaniu i analizie wyników opracowanego produktu, upowszechnieniu produktu finalnego i włączeniu go w nurt polityki. W tym etapie do projektu włączony został drugi partner - Uniwersytet Ekonomiczny.

Instytucja realizująca projekt: Krakowski Park Technologiczny.

Wartość projektu: 9,1 mln zł

produkcji wyrobów tytoniowych, kosmetycznych, farmaceutycznych, pasz oraz świadczących usługi transportowe i dystrybucyjne, zaś z sektora publicznego - z wojska i służby zdrowia.

Staże pracowników naukowych w przedsiębiorstwach

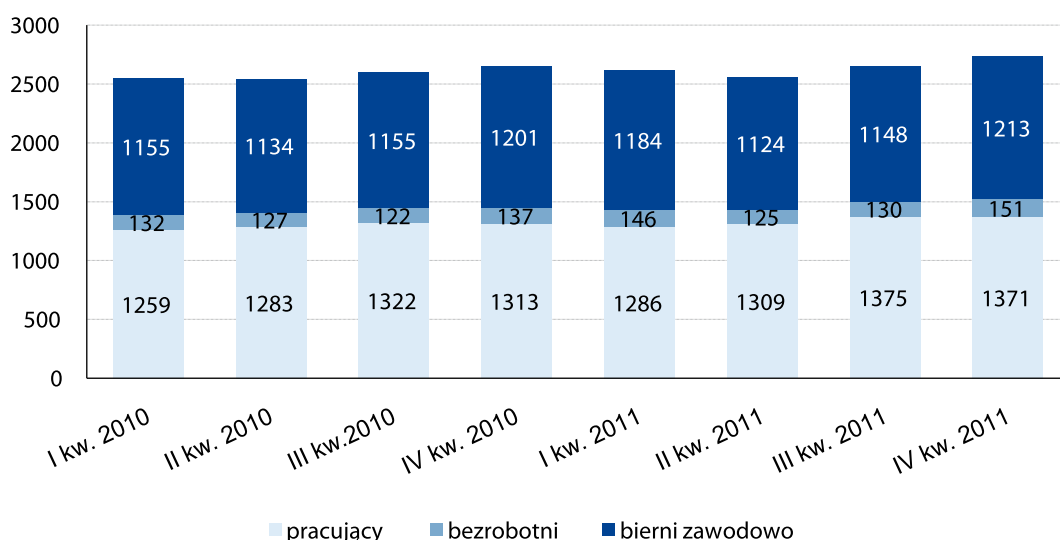
Działania w zakresie wspierania innowacyjności przedsiębiorstw wiążą się z dążeniem do lepszego wykorzystania potencjału małopolskiej nauki. Służyć temu mają m.in. staże pracowników naukowych w przedsiębiorstwach oraz wspieranie tworzenia rozwiązań o charakterze sieciowym. Począwszy od roku 2010 zrealizowano staże w 122 małopolskich przedsiębiorstwach, w których uczestniczyło 173 pracowników naukowych. Celem stażu jest wsparcie firmy w rozwiązywaniu problemów oraz wdrażanie innowacji związanych z procesem produkcji, udoskonaleniem wytwarzanego produktu lub usługi, zarządzaniem, optymalizacją kosztów funkcjonowania, czy też dostarczeniem przedsiębiorcy wiedzy o sytuacji firmy na rynku w aspekcie technologicznym i rynkowym. Efektem stażu jest więc konkretne rozwiązanie odpowiadające na potrzeby przedsiębiorstwa. Jako przykłady można wskazać: niskobudżetową, cyfrową platformę do analizy ob-

razów, autonomiczny mikroprocesorowy system sterowania urządzeniami mechatronicznymi, algorytmy i metody numeryczne do analizy jakościowej i ilościowej obrazów termograficznych, a także szereg innowacji organizacyjnych, w tym przygotowanie założeń modernizacji i rozbudowy systemu kontroli i zarządzania produkcją, kontroli jakości w procesie produkcyjnym, czy wdrożenie systemu informatycznego wspomagającego zarządzanie firmą. Pracownicy naukowcy mogą zdobyć wiedzę praktyczną o nowoczesnych zastosowaniach technologii w gospodarce, procesach produkcyjnych i technologicznych. Zatem staże przynoszą korzyści obu uczestniczącym w nich stronom.

Miejsca pracy w Małopolsce

Małopolska to pod względem wielkości czwarty rynek pracy w kraju, dający obecnie zatrudnienie około 1,3 mln osób. Większość miejsc pracy to stanowiska dla specjalistów, dla robotników przemysłowych i rzemieślników, a także dla pracowników usług i sprzedawców (łącznie to niemal 50% pracujących). Wysoki jest też udział pracujących w rolnictwie, jednak ulega on dużym wahaniom sezonowym.

Aktywność zawodowa ludności woj. małopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie

Nie sposób określić dokładnej liczby miejsc pracy w regionie. Obok czynników sezonowych i koniunkturalnych istotne znaczenie mają też stosowane w statystyce publicznej metody zbierania i publikacji danych, a także zatrudnienie nierejestrowane.

W 2011 roku w województwie małopolskim sytuacja na rynku pracy była lepsza, niż w roku poprzednim. Pomimo wzrostu bezrobocia rosła też liczba pracujących. Niemniej nadal niemal połowa Małopolan w wieku powyżej 15 lat nie pracowała, a ogromna większość z nich z różnych przyczyn jej nie poszukiwała, czyli była bierna zawodowo.

Według danych BAEL w IV kwartale 2011 roku zbiorowość aktywnych zawodowo liczyła 1521 tys., z czego 1371 tys. (czyli 90,1%) osób pracowało, a 151 tys. było bezrobotnych. Zauważalny wzrost bezrobocia i spadek liczby pracujących w porównaniu z poprzednim kwartałem były prawdopodobnie zjawiskiem sezonowym. W wyniku wspomnianych wyżej zmian na rynku pracy, liczba osób niepracujących przypadających na 1000 osób pracujących spadła w stosunku do analogicznego okresu 2010 r., ale wzrosła w odniesieniu do poprzedniego kwartału. Na 1000 pracujących w IV kwartale 2011 r. przypadały 994 osoby niepracujące (czyli o 26 więcej, niż średnio w Polsce), rok wcześniej - 1019, a w III kwartale 2011 r. - 929.

Około $\frac{3}{4}$ pracujących mieszkańców Małopolski to pracownicy najemni czyli osoby zatrudnione na podstawie stosunku pracy. W IV kwartale 2011 r. takich osób było 1028 tys. W większości

(w 67,3%) byli oni zatrudnieni przez pracodawców z sektora prywatnego. Wśród pracowników najemnych 819 tys. posiadało umowę na czas nieokreślony, a pozostałe 209 tys. na czas określony. Zatem udział osób pracujących na podstawie umów „czasowych” w liczbie legalnie zatrudnionych pracowników najemnych to 1/5.

Dużą grupę stanowią pracodawcy i osoby pracujące na własny rachunek – około 20% wszystkich pracujących. W IV kwartale 2011 r. liczba pracodawców i pracujących na własny rachunek wyniosła 277 tys., a udział tej kategorii w ujęciu rocznym spadł o 1,2 punkta procentowego do 20,2% ogółu pracujących.

Ostatnią kategorią są pomagający członkowie rodzin, czyli osoby wchodzące w skład gospodarstwa domowego osoby prowadzącej działalność gospodarczą lub rolniczą i utrzymujące się z pomagania jej w tej działalności. W IV kwartale 2011 r. było 66 tys. takich osób, a udział tej kategorii w ciągu roku zwiększył się o 0,5 punktu procentowego do 4,8%.

Dla uzupełnienia tego obrazu warto wymienić jeszcze inne kategorie osób wykonujących pracę, z których część może pokrywać się z powyżej wymienionymi grupami, to jest osoby pracujące na podstawie umów cywilno-prawnych, stażystów, praktykantów, młodocianych pracowników²⁵, wolontariuszy czy osoby o statusie bezrobot-

²⁵ Więcej na temat młodocianych pracowników w: Leńczuk M., Chreścianek A., Guzik E., Kalisz K., *Nauka zawodu w małopolskich szkołach 2011*, Małopolskie Obserwatorium rynku Pracy i Edukacji, Kraków, 2012.

nych wykonujące prace interwencyjne²⁶. Niestety polska statystyka oraz dane administracyjne nie umożliwiają uzyskania pełnej informacji o poszczególnych kategoriach, zaś dane o liczbie osób pracujących na umowach cywilno-prawnych nie są w ogóle dostępne.

Utrzymujący się z rolnictwa

Jak już wspomniano, w strukturze małopolskiego rynku pracy udział rolnictwa i pokrewnych branż jest stosunkowo wysoki. W województwie małopolskim, jako jedynym z czterech najlepiej

twach mazowieckim i śląskim (w Wielkopolsce spadek był jeszcze mniejszy).

Małopolskie gospodarstwa są bardzo rozdrobnione. W 1996 r. średnia powierzchnia 1 gospodarstwa wynosiła 3,2 ha użytków rolnych, w 2010 r. – 2,3 ha (dla porównania w 2010 r. średnia. powierzchnia gospodarstwa. wynosiła 7,23 ha w woj. mazowieckim, 2,94 ha w woj. śląskim i 11,5 ha w woj. wielkopolskim). W 1996 r. w województwie małopolskim gospodarstwa o powierzchni mniejszej niż 5 ha stanowiły 85,5% wszystkich gospodarstw rolnych, zaś w 2010 r. -91,9%.

Liczba gospodarstw rolnych według powszechnych spisów rolnych

Województwo	1996		2002			2010	
	Liczba gosp. rolnych	w tym indywidualne gosp. rolne	Liczba gosp. rolnych	w tym gosp. indywidualne	w tym gosp. indywidualne powyżej 1 ha użytków rolnych	Liczba gosp. ogółem	w tym gosp. indywidualne powyżej 1 ha użytków rolnych
Małopolskie	358,5 tys.	222,5 tys.	376,4 tys.	376,2 tys.	217,3 tys.	283,5 tys.	162,1 tys.
Mazowieckie	372,3 tys.	298,0 tys.	363,6 tys.	363,3 tys.	287,4 tys.	277,5 tys.	237,3 tys.
Śląskie	271,5 tys.	111,0 tys.	240,1 tys.	230,0 tys.	104,9 tys.	163,3 tys.	77,5 tys.
Wielkopolskie	234,7 tys.	151,0 tys.	203,3 tys.	202,6 tys.	139,4 tys.	162,7 tys.	123,3 tys.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Liczba AWU według województw (na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2010)

Województwo	W gospodarstwach indywidualnych				W gospodarstwach osób prawnych		
	Ogółem	Rodzinna siła robocza	Pracownicy najemni stali	Pracownicy najemni dorywczy	Ogółem	Pracownicy najemni stali	Pracownicy najemni dorywczy
Małopolskie	208,2	205,5	1,4	0,8	1,8	1,5	0,1
Mazowieckie	291,8	279,1	5,0	6,5	1,9	1,7	0,1
Śląskie	74,5	71,3	2,5	0,4	1,9	0,9	0,0
Wielkopolskie	177,5	166,8	6,7	3,0	11,7	8,7	0,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

rozwijających się regionów kraju, liczba gospodarstw rolnych wzrosła między powszechnymi spisami rolnymi w 1996 i 2002 roku, a następnie spadła, ale spadek był mniejszy, niż w wojewódz-

W licznych i rozdrobnionych małopolskich gospodarstwach rolnych istnieje stosunkowo dużo „etatów” (AWU²⁷), w 2010 r. było to 208,2 tys. Nie

²⁶ Dane o liczbie wykonujących prace interwencyjne i stażystach, których stypendium jest finansowane przez publiczne służby zatrudnienia zostały omówione w poprzednim rozdziale.

²⁷ AWU – standardowa jednostka czasu, stanowi ekwiwalent pełnego etatu. Oblicza się ją przez podzielenie liczby godzin pracowanych w ciągu roku przez roczną liczbę godzin odpowiadającą pełnemu etatowi. W Polsce zastosowano jednostkę pracy równą

oznacza to jednak, że rolnictwo w regionie kreuje miejsca pracy. W województwie **małopolskim**, podobnie jak w podkarpackim, świętokrzyskim, lubelskim i podlaskim, **ponad 99% ogółu wnoszących wkład pracy w gospodarstwo rolne stanowiła rodzinna siła robocza**. Przyczyny i konsekwencje tego zjawiska opisano w raporcie z Powszechnego Spisu Rolnego 2010²⁸.

W województwach, w których gospodarstwa rolne są duże, mniejsza jest **średnia liczba pracujących przypadających na 100 ha użytków rolnych**. Jest to 4,5 pracujących na 100 ha ogółu użytków rolnych w zachodniopomorskim, 6 osób w warmińsko-mazurskim i 7 osób w pomorskim. W województwach o bardziej rozdrobnionej strukturze agrarnej gospodarstw rolnych wskaźnik ten (w tym przypadku przedstawiony w odniesieniu do ogólnej powierzchni użytków rolnych) **jest znacząco wyższy niż średnio dla kraju (małopolskie – 41 osób; podkarpackie – 37 osób; świętokrzyskie – 27 osób)**.

Liczba pracujących w rolnictwie zmniejsza się, również w Małopolsce. W porównaniu z 2002 r. w Polsce zmniejszyła się liczba użytkowników i współmałżonków pracujących w gospodarstwach rolnych w ciągu roku, co jest wynikiem zmniejszenia się liczby gospodarstw rolnych w analizowanym okresie. Jednocześnie wzrosła liczba pozostałych członków rodziny wnoszących swój wkład pracy w gospodarstwo rodzinne. Zwiększyła się także liczba pracowników najemnych zatrudnionych na stałe w gospodarstwach indywidualnych. Zmniejszyła się natomiast liczba pracowników najemnych zatrudnionych w gospodarstwach osób prawnych.

Struktura gospodarstw według powierzchni użytków rolnych, ich rozdrobnienie agrarne – szczególnie gospodarstw indywidualnych (rodzinnych) oraz sytuacja na lokalnym rynku pracy przekłada się wyraźnie na strukturę ludności wnoszącej jakikolwiek wkład pracy w gospodarstwo rolne w ciągu roku. Średnia powierzch-

nia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych w Polsce nie przekracza 7 ha - tak małe gospodarstwa stanowią $\frac{3}{4}$ gospodarstw rolnych w Polsce. W gospodarstwach tych ulokowane jest prawie 68% ogółu osób wnoszących wkład pracy w gospodarstwo rolne w ciągu roku (praca użytkownika, współmałżonka i innych członków rodziny). Dopiero w gospodarstwach od 30 ha powierzchni użytków rolnych, a w szczególności w gospodarstwach 50 ha i więcej zatrudnianie pracowników najemnych jest uzasadnione ekonomicznie (zarówno w gospodarstwach indywidualnych, jak i osób prawnych). **Stosunkowo większy udział pracowników najemnych jest widoczny tam, gdzie są większe gospodarstwa rolne** (zachodniopomorskie oraz lubuskie, warmińsko-mazurskie, pomorskie i wielkopolskie). **Z kolei w województwach o bardzo rozdrobnionej strukturze agrarnej, jak już wspomniano, gospodarstwa prowadzone są prawie wyłącznie przez rodzinną siłę roboczą**.

Szara strefa

Według GUS²⁹ na czarno pracuje 4,6% wszystkich pracujących w Polsce, przy czym dla nieco ponad połowy z nich jest to główne zatrudnienie (dla pozostałych to praca dodatkowa). Liczba osób przyznających się do pracy w „szarej strefie” zmniejsza się: w 1995 r. było to 2 199 tys., 1998 r. – 1 431 tys., 2004 r. – 1 317 tys., 2009 r. – 785 tys., zaś w okresie pierwszych dziewięciu miesięcy 2010 r. zbiorowość ta liczyła 732 tys. osób.

Podejmowanie pracy nierejestrowanej jest najczęściej motywowane niemożnością znalezienia innej, legalnej pracy. Jest to powód szczególnie często wskazywany przez osoby do 25. roku życia. Drugą popularną przyczyną jest możliwość pozyskania wyższych dochodów niż z pracy rejestrowanej – pracodawca proponuje wyższe wynagrodzenie bez rejestrowania umowy o pracę. Trzecia pod względem popularności przyczyna to „dorabianie”, czyli pozyskanie dochodów uzupełniających.

O znaczeniu pracy nierejestrowanej w kształtowaniu sytuacji na rynku pracy świadczy fakt, że obejmuje ona niemal wszystkie generacje Polaków oraz różnorodne grupy społeczne i zawodowe. Wśród pracujących w „szarej strefie”

2120 godzin pracy w roku, tzn. 265 dni roboczych po 8 godzin pracy dziennie. Przy wyliczaniu nakładów pracy wyrażonych w AWU (zgodnie z metodą Eurostatu) zachowano warunek, że na 1 osobę nie może przypaść więcej niż 1 AWU, nawet jeżeli w rzeczywistości pracuje ona dłużej.

²⁸ *Powszechny Spis Rolny 2010. Raport z wyników*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2011. Uwaga: Przedstawione w raporcie z PSR 2010 dane w osobach nie uwzględniają wkładu pracy dodatkowych kategorii osób pracujących w rolnictwie, takich jak pracownicy najemni dorywczy, pracownicy kontraktowi, pracujący w ramach pomocy sąsiedzkiej i inni, dla których z założenia wkład pracy uwzględniany jest wyłącznie w przeliczeniu na roczne jednostki pracy.

²⁹ GUS od 1995 r. co kilka lat prowadzi badania na temat pracy nierejestrowanej - zarówno korzystania z niej, jak i wykonywania. Badanie jest częścią Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności. W 2010 r. badanie dotyczyło 3 pierwszych kwartałów, to jest pracy wykonywanej lub wykorzystywanej w okresie od stycznia do września.

gospodarki większość stanowią mężczyźni (ok. 65%) i mieszkańcy miast (51%). Pod względem wieku największy odsetek pracujących w „szarej strefie” stanowią osoby w wieku 25-34 lat (28,8%). Ta prawidłowość występuje zarówno wśród mężczyzn (27,6%), jak i kobiet (31,0%) oraz wśród mieszkańców miast (34,9%). Pracujący w szarej strefie mieszkańcy wsi to najczęściej osoby w wieku 35-44 lat (26,9%). Wśród pracujących w „szarej strefie” lepiej wykształcone są kobiety oraz mieszkańcy miast. Proporcje te są odzwierciedleniem ogólnych prawidłowości w zakresie poziomu wykształcenia ludności, jednak, co ciekawe, niemal 100 tys. osób dobrze wykształconych (wykształcenie policealne i wyższe) pracuje „na czarno” i dla prawie 29% z nich jest to praca główna.

Wyniki badania GUS pokazują, że część popularnych opinii o pracy w szarej strefie jest nieprawdziwa. Błędne jest przekonanie, że praca na czarno różni się od legalnej wyłącznie rejestracją. Tymczasem jest to na ogół praca incydentalna bądź sezonowa. W 2010 r. ponad 98% pracujących w „szarej strefie” gospodarki miało zatrudnienie tylko jeden raz w miesiącu, średnio w roku osoby pracujące nieformalnie przepracowały nieco ponad półtora miesiąca w okresie trzech kwartałów. Dla 1/3 respondentów praca w „szarej strefie” gospodarki trwała krótko – wykonywana była w ciągu jednego miesiąca. Najwięcej osób deklaroowało „pracę na czarno” w ostatnich trzech miesiącach obserwowanego okresu, a więc od lipca do września, czyli wykonywało prace sezonowe: ogrodniczo-rolne i budowlane. Tę sezonowość prac szczególnie widać na wsi, w miastach rozkład na miesiące jest bardziej równomierny.

Drugim popularnym stereotypem o szarej strefie jest zatrudnienie głównie w małych firmach. Tymczasem na czarno zatrudniają głównie osoby prywatne (66,5%), zaś firmy prywatne stanowią 28,4%³⁰. W przypadku pracy głównej 47,8% pracodawców to osoby prywatne, a 46,3% – firmy prywatne, natomiast w przypadku pracy dodatkowej 88,4% pracodawców stanowią osoby prywatne, a tylko 7,7% – firmy prywatne. W okresie pierwszych dziewięciu miesięcy 2010 r. z pracy nierejestrowanej korzystało 429 tys. gospodarstw domowych, tj. 3,8% ogólnej liczby gospodarstw domowych w Polsce. Częściej nielegalnie zatrudniają pracowników gospodarstwa domowe wiejskie. Osoby prywatne zatrudniają nieformalnie pracowników głównie do prac ogrodniczo-rol-

nych oraz do remontów i napraw budowlano-instalacyjnych, a także usług budowlanych i instalacyjnych, natomiast firmy prywatne – przede wszystkim do usług budowlanych i instalacyjnych oraz działalności produkcyjnej, a także usług turystycznych i gastronomicznych.

Forma, charakter i zakres pracy nierejestrowanej wynikają przede wszystkim z sytuacji na lokalnych rynkach pracy, w nieco mniejszym stopniu z aktualnej sytuacji na krajowym i europejskim rynku pracy. Wielkość „szarej strefy” zależy nie tylko od kondycji gospodarki, a co z tego wynika – od skali bezrobocia rejestrowanego, ale po części także od nierównowagi popytu i podaży siły roboczej według kwalifikacji. Podejmowanie pracy nierejestrowanej często jest koniecznością, bowiem dochody z niej uzyskane są niejednokrotnie jedynym bądź uzupełniającym źródłem dochodów, a oferowanie jej stanowi możliwość doraźnego, elastycznego i pozbawionego formalności, wykorzystywania siły roboczej, zwłaszcza w okresie nasilenia prac sezonowych, a także możliwość obniżenia kosztów pracy. Praca w „szarej strefie” jest raczej społecznie akceptowana, choć w mniejszym stopniu niż kilkanaście czy kilka lat temu. Rośnie społeczna świadomość utraty praw pracowniczych na bieżąco i w przyszłości (głównie związanych z przyszłym świadczeniem emerytalnym).

Charakterystyka kapitału ludzkiego w Małopolsce

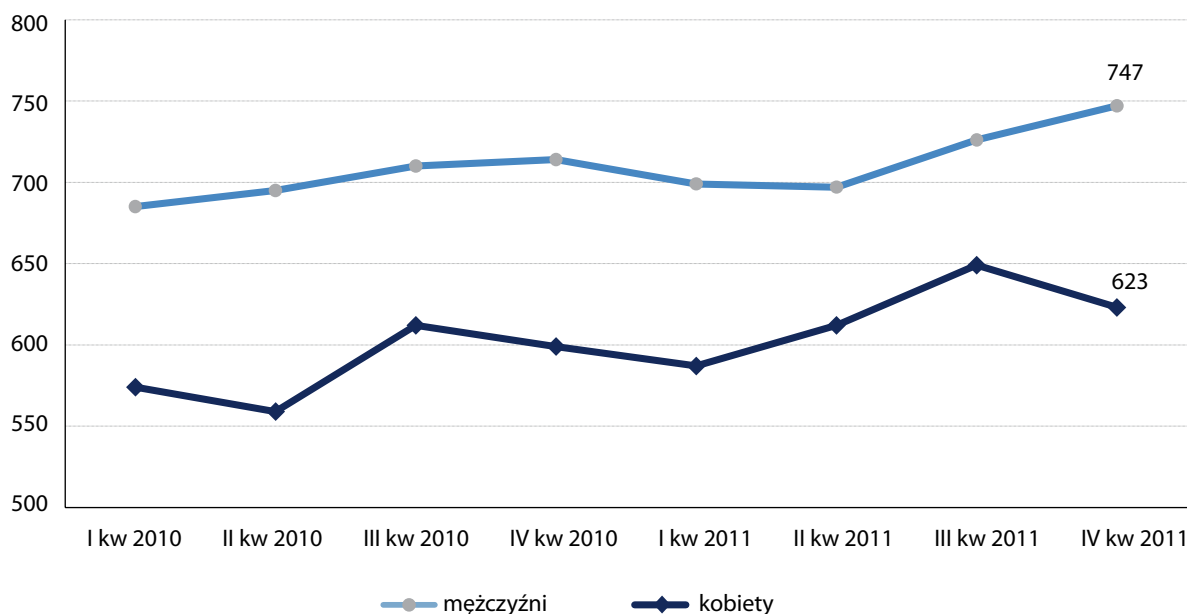
Pod względem społeczno-demograficznym kapitał ludzki w województwie małopolskim cechuje stosunkowo wysoki poziom wykształcenia oraz relatywnie młoda struktura wiekowa. Pod względem płci na rynku pracy dominują mężczyźni. Zmienność udziału ludności wiejskiej i miejskiej w strukturze zatrudnienia wynika głównie z sezonowości prac w rolnictwie, budownictwie i przemyśle, które mają duży udział w strukturze gospodarki.

Pod względem kwalifikacji zawodowych najsilniejszą pozycję na małopolskim rynku pracy mają specjaliści, a w dalszej kolejności pracownicy w przemyśle i rzemiośle, w usługach i handlu oraz w rolnictwie i branżach pokrewnych.

Zarówno od pracujących, jak i od poszukujących pracy oczekuje się potwierdzonych kwalifikacji i uprawnień, ale też odpowiednich postaw, decydujących o przydatności na konkretnych stanowiskach.

³⁰ Resztę stanowią osoby pracujące na czarno na własny rachunek.

Pracujący według płci woj. małopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie

Niedostosowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy i niedostateczna ilość środków na uzupełnianie kompetencji stanowią istotną barierę dla znalezienia pracy przez bezrobotnych.

Ogółem w województwie małopolskim w populacji pracujących mężczyźni przeważają nad kobietami. Wskaźnik zatrudnienia dla mężczyzn wynosił w IV kw. 2011 r. 58,1%, dla kobiet 43%, a udział mężczyzn w liczbie pracujących 54,5%. W 2010 roku kobiety stanowiły 49,9% wszystkich pracujących w Małopolsce³¹, przy współczynniku aktywności zawodowej kobiet na poziomie 48% i wskaźniku zatrudnienia kobiet 43,3%, jednak na 22 powiaty w 12 liczba pracujących kobiet przewyższała liczbę pracujących mężczyzn. W powiecie tatrzańskim kobiety stanowiły 61,5% pracujących, w powiatach miechowskim i proszowickim – niemal 60%, w gorlickim prawie 57%, w myślenickim 55,5%, w nowotarskim ponad 54%. Pozostałe powiaty, w których pracowało więcej kobiet, niż mężczyzn, to dąbrowski, tarnowski, wadowicki, limanowski, suski oraz miasto Kraków (z przewagą kobiet w ogóle pracujących na poziomie 0,3 punktu procentowego)³².

Liczba pracujących mieszkańców wsi i miast podlega dużym wahaniom sezonowym.

Liczba mieszkańców wsi i miast w Małopolsce jest zbliżona. W drugiej połowie 2011 roku zbliżony był również współczynnik aktywności zawodowej (odpowiednio 56,7% w III kw. i 55,5% w IV kw. dla miasta oraz 56,8% i 55,8% dla wsi), a w IV kwartale wyrównała się liczba pracujących (odpowiednio 685 tys. mieszkańców miast i 686 tys. mieszkańców wsi).

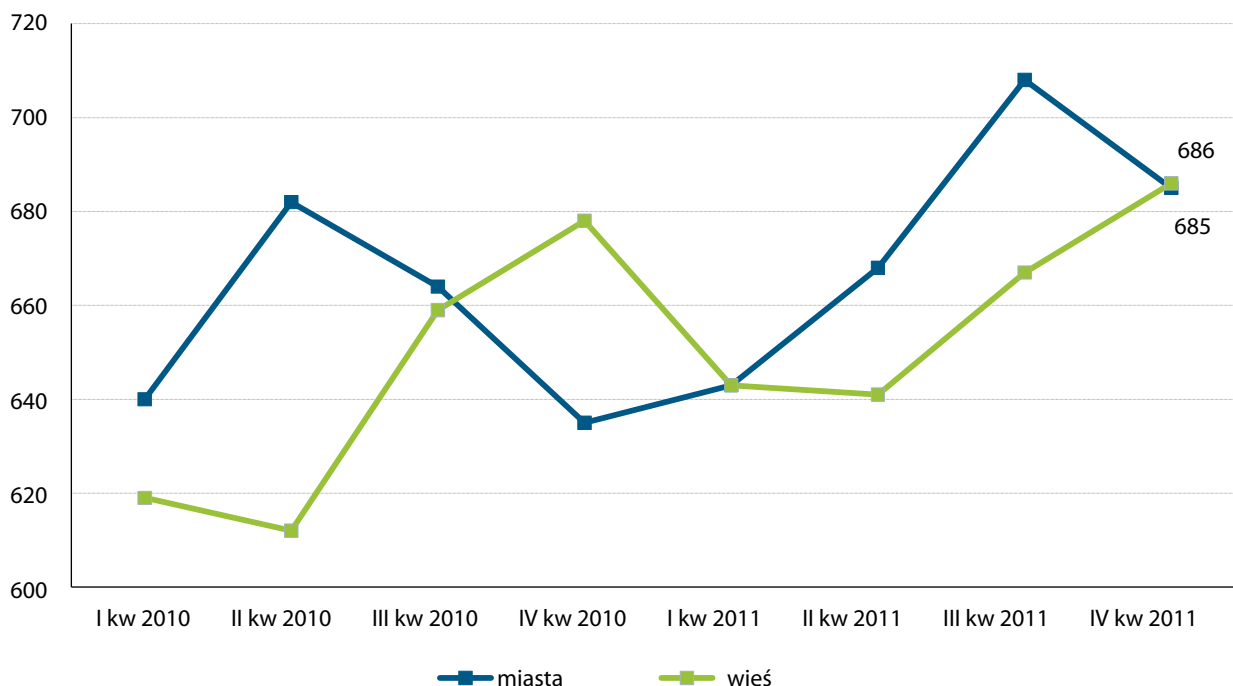
Pod względem **wieku** aktywni zawodowo stanowią 1/3 osób w wieku 15-24 lata i 1/5 osób w wieku 55 lat i więcej. To najmniej aktywne zawodowo grupy, przy czym inne są przyczyny bierności zawodowej. W grupie najmłodszej dominują osoby uczące się, zaś wśród najstarszych – osoby, które uzyskały uprawnienia emerytalne lub rentowe albo nie pracują ze względu na stan zdrowia. Wśród osób w wieku 25-54 lat aktywnych zawodowo jest 80-90%, najwięcej w grupie 35-44 lata. Najmłodsza grupa w 2011 r. miała około 8-9% udział w strukturze pracujących, zaś grupa najstarsza 12-14%. Największy udział w strukturze pracujących miały osoby w wieku 25-34 lata: 28-30%. Grupa 35-44 lata stanowiła 25-26% pracujących, a osoby w wieku 45-54 lata – 22-24%. W IV kwartale 2011 roku wskaźnik zatrudnienia dla poszczególnych grup kształtował się następująco: najniższy był w grupie osób w wieku 55 lat i więcej (22%), nieco wyższy wśród osób w wieku 15-24 lata (25%). Wskaźnik zatrudnienia był zdecydowanie wyższy w pozostałych grupach wie-

³¹ W firmach zatrudniających powyżej 9 osób, pomijając osoby pracujące w indywidualnych gospodarstwach rolnych, fundacjach, stowarzyszeniach i organizacjach społecznych oraz duchownych pełniących obowiązki duszpasterskie (dane są publikowane w ten sposób w statystyce publicznej).

³² *Kobiety w województwie małopolskim w 2010 r.*, Małopolski Ośrodek Badań Regionalnych, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, 2012.

Pracujący według miejsca zamieszkania woj. małopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie

kowych: dla osób w wieku 25-34 lata wyniósł on 75,4%, dla grupy 35-44 lata był najwyższy – 83,6%, zaś w grupie 45-54 lata wyniósł 74,1%.

Wykształcenie również różnicuje sytuację osób na rynku pracy. Najmniej aktywni zawodowo są mieszkańcy Małopolski z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym³³ (17-19%), co wynika przede wszystkim z tego, że większość z nich kontynuuje naukę. Stosunkowo niską aktywnością charakteryzują się też osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – aktywnymi uczestnikami rynku pracy jest niecała połowa z nich (43-49%). Spośród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym aktywnych jest niemal 2/3 mieszkańców Małopolski (62-65%). Nieco wyższa jest aktywność zawodowa osób z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym (66-69%). Najwyższa aktywność zawodowa cechuje osoby z wyższym wykształceniem (76-82%). W 2011 roku w strukturze pracujących było 6-7% osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, 8-9% ze średnim ogólnokształcącym, 30% z wykształceniem zasadniczym zawodowym, 25-28% z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym oraz 29% z wyższym wykształceniem. W IV kwartale 2011 roku pracowało niemal 74% mieszkań-

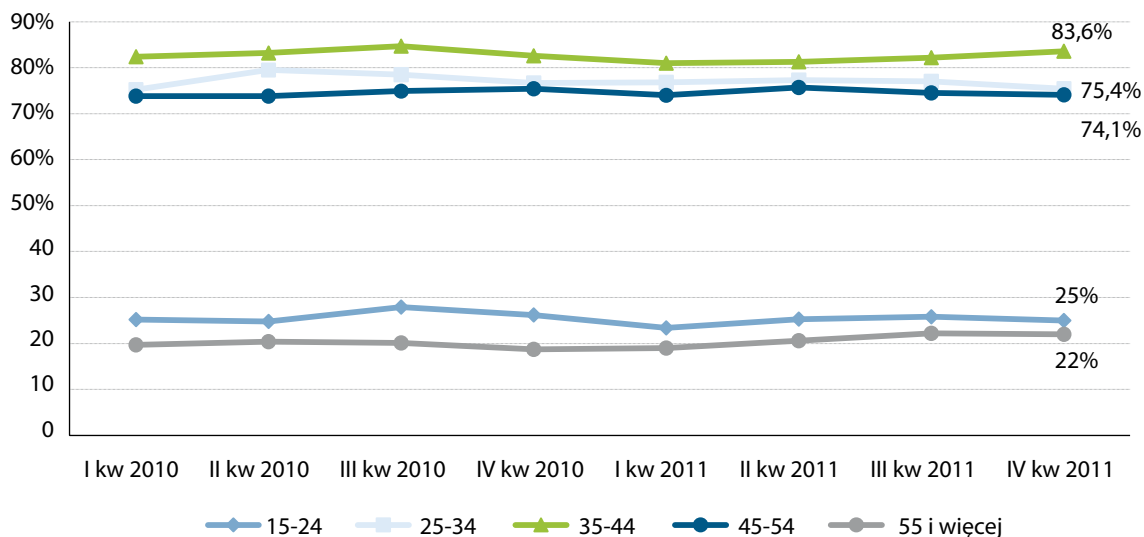
ców województwa małopolskiego legitymujących się wyższym wykształceniem i tylko niecałe 17% osób powyżej 15. roku życia z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Wskaźnik zatrudnienia dla pozostałych grup wyniósł ponad 59% dla osób z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym, ponad 57% dla osób po szkołach zasadniczych zawodowych i nieco ponad 40% dla tych, którzy mają wykształcenie średnie ogólnokształcące.

Najliczniej reprezentowaną w strukturze pracujących grupą zawodową są specjaliści (17-19%). Wśród nich kobiety stanowią niemal 2/3 pracujących. Na kolejnych pozycjach plasują się zawody z grupy wielkiej (KZIS 2010) pracownicy usług i sprzedawcy (tu kobiety stanowią do 70% pracowników), robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (niemal 90% w tej grupie pracujących to mężczyźni) oraz rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy. Udział trzech powyższych kategorii ulega sezonowym zmianom, jednak zwykle stanowią one po 14-17%.

Szanse na zatrudnienie są determinowane w znacznym stopniu cechami społeczno-demograficznymi tych osób oraz ich oczekiwaniami. Zdecydowanie łatwiej ze znalezieniem pracy radzą sobie osoby posiadające konkretne wykształcenie zawodowe (zasadnicze, średnie lub wyższe) w kierunkach technicznych, posiadające doświadczenie zawodowe i wymagane uprawnienia. Na ogół łatwiej znaleźć pracę mężczyznom, niż ko-

³³ W analizie brane są pod uwagę wyłącznie osoby w wieku 15 lat i więcej.

Wskaźnik zatrudnienia według wieku woj. małopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie

bietom. Osoby słabo wykształcone lub posiadające bardzo ogólne wykształcenie, bez aktualnych kwalifikacji i uprawnień, mało elastyczne (np. niechętnie do dojazdów, obciążone obowiązkami opiekuńczymi, o dużych aspiracjach płacowych) mają zdecydowanie większe problemy z szybkim znalezieniem zatrudnienia. Dodatkowo sytuacja jest zróżnicowana na lokalnych rynkach pracy. O ile w większych miastach sytuacja na rynku pracy jest bardziej korzystna również dla osób o mniej cenionych przez pracodawców kwalifikacjach i cechach, o tyle w małych miejscowościach i na wsiach o dobrej sytuacji mogą mówić przede wszystkim młodzi mężczyźni o ugruntowanych kompetencjach w zawodach budowlanych i rzemieślniczych, skłonni pracować na czarno. Potwierdzają to m. in. badania jakościowe przeprowadzone na zlecenie WUP w Krakowie pod koniec 2011 r. przedstawiciele społeczności lokalnych, którzy brali udział w spotkaniach dyskusyjnych, podkreślali brak nowych miejsc pracy dla osób z wyższym wykształceniem, utrudniony dostęp kobiet do rynku pracy oraz występowanie czynników wypychających, które skłaniają do migracji zarobkowych (zarówno krajowych, jak i zagranicznych). Wskazywano, że już nie tylko osoby młode i wykształcone, ale także osoby starsze, napotykać trudności w znalezieniu pracy, decydują się na przekwalifikowanie i wyjazd do prac usługowych za granicę³⁴.

Dla powodzenia na rynku pracy kluczowe znaczenie mają kompetencje, czyli wiedza i umiejętności zdobyte w toku kształcenia, oraz doświadczenie zgromadzone w trakcie pracy. O ich znaczeniu mogą świadczyć choćby wyniki „Barometru zawodów”, czyli prognozy regionalnego i powiatowych rynków pracy, przygotowywanej w Małopolsce w rocznej perspektywie. Prognozy na 2012 rok³⁵, oparte o analizę bieżącej i przyszłej sytuacji na lokalnych rynkach pracy (dokonaną jesienią 2011 roku) wskazywały na deficyt pracowników w zawodach wymagających wysokich kwalifikacji, jak inżynierowie budownictwa, kierownicy budowy, pracownicy ds. finansowo-księgowych ze znajomością języków obcych oraz samodzielni księgowi, a także w specjalnościach robotniczych wymagających specjalnych uprawnień, jak diagnosta samochodowy, kierowca samochodów ciężarowych, operatorzy koparek i zwalówarek oraz spawacze metodą MIG/MAG.

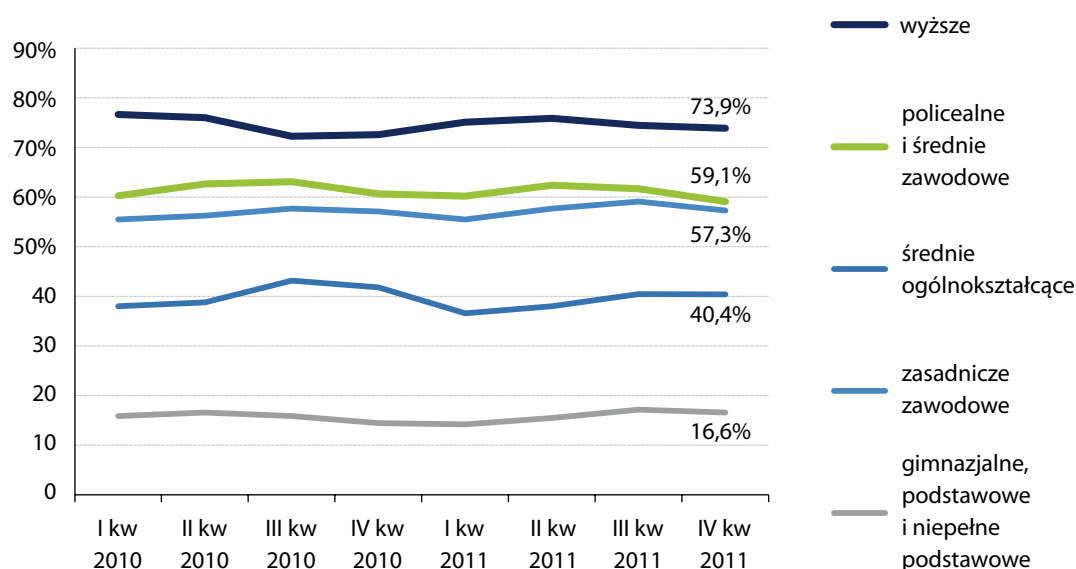
Jednak, jak pokazują badania prowadzone w Polsce i w Małopolsce³⁶, szukając pracowników pracodawcy zwracają uwagę na cechy charakteru kandydatów. Zestawienie informacji na temat zapotrzebowania na kompetencje zgłaszanego przez pracodawców w różnym kontekście (to jest cech i umiejętności oczekiwanych od kandydatów do pracy, braków obserwowanych u kan-

³⁴ Problemy rynku pracy, edukacji i przedsiębiorczości w opinii przedstawicieli społeczności lokalnych Małopolski, BCMM – badania marketingowe sp. z o.o. na zlecenie WUP w Krakowie, Kraków, 2011

³⁵ Barometr zawodów 2012, Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, Kraków, 2012.

³⁶ Michalska A., Leńczuk M., Węgrzyn M., Guzik E., Chrześcijanek A., Pracodawca-rynek-pracownik. Raport z badania zapotrzebowania na pracowników wśród małopolskich pracodawców 2011, Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, Kraków, 2012.

Wskaźnik zatrudnienia według poziomu wykształcenia woj. małopolskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Krakowie

dydatów, a także deficytów zdiagnozowanych u własnych pracowników) pokazuje, że oczekiwania formułowane przez pracodawców względem kandydatów do pracy są częściowo wynikiem braków dostrzeganych u tychże osób na etapie rekrutacji. Pracodawcy dostrzegają u kandydatów braki w zakresie kompetencji typowych dla danego zawodu oraz cech indywidualnych (psychologicznych), dlatego najczęściej wymieniają je w grupie tych najbardziej pożądanych. W procesie rekrutacji zauważalne są także braki w doświadczeniu zawodowym kandydatów, jednak nie jest ono wymieniane jako kluczowe u idealnego kandydata. Częściej taki kandydat powinien posiadać kompetencje interpersonalne oraz z zakresu obsługi komputera. Oczekiwania pracodawców względem kandydatów do pracy nie wynikają natomiast bezpośrednio z braków zauważanych u zatrudnionej kadry. Tu pracodawcy mówią przede wszystkim o deficytach w zakresie umiejętności typowo zawodowych. Ponad dwa razy rzadziej wskazują na braki kompetencji indywidualnych (psychologicznych). Prawdopodobnie postrzegają oni kompetencje zawodowe jako możliwe do szybkiego uzupełniania, a indywidualne jako trudniej wyuczalne, dlatego wolą zatrudnić osobę, która posiada przede wszystkim oczekiwane przez nich cechy psychologiczne.

Pośród osób zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotne funkcjonują grupy, które de facto nie poszukują pracy. Obok pracujących na czarno, są to osoby zarejestrowane z uwagi na ubezpieczenia społeczne i pełniące np.

funkcje opiekuńcze, osoby, które utrzymują się z pieniędzy transferowanych od emigrantów zarobkowych oraz ci, którzy mimo starań nie zdobyli zatrudnienia. Wśród tych ostatnich częste jest przekonanie, że ich kwalifikacje nie odpowiadają zapotrzebowaniu pracodawców. Około 40% osób bezrobotnych, które brały udział w badaniu NBP³⁷ w 2011 roku ocenia, że pracodawcy nie są zainteresowani pracownikami o posiadanych przez nich kwalifikacjach. Spośród tej grupy zaledwie 25% (głównie osoby z wyższym wykształceniem) skłonnych jest samodzielnie sfinansować przekwalifikowanie, a około 30% osób (głównie o niższych kwalifikacjach) nie planuje podejmowania działań w tym zakresie. Łącznie niemal 12% bezrobotnych byłoby z własnej inicjatywy zainteresowanych przekwalifikowaniem przy udziale środków publicznych, co jest skalą przekraczającą dotychczasowe alokacje na szkolenia finansowane z Funduszu Pracy oraz Europejskiego Funduszu Społecznego. Widać stąd, że niedopasowania rynku pracy są nadal istotną barierą dla zmniejszenia bezrobocia, a dotychczasowe działania instytucji rynku pracy w obszarze zmniejszenia tych niedopasowań nie są wystarczające.

Wynagrodzenia

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw wzrosło w ujęciu rocznym o 6,4% do 3313,51 zł. Wzrostowi wynagrodzeń towarzyszył wzrost cen. W IV

³⁷ Badanie Ankiety Rynku Pracy. Raport 2011, Narodowy Bank Polski, Warszawa, 2011.

kwartale 2011 r. wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych względem analogicznego okresu 2010 r. wyniósł 104,4 (w Polsce 104,6). Oznacza to realny wzrost płac w regionie (wzrost wynagrodzeń przewyższył inflację).

Stosowane przez firmy metody redukcji kosztów działalności polegają najczęściej na obniżaniu lub likwidacji zmiennych elementów wynagrodzeń, a także na zmianie warunków pracy (w tym przejście na umowy cywilno-prawne).

W 2011 r. w Małopolsce wynagrodzenia rosły szybciej niż w latach poprzednich³⁸. W stosunku do 2010 roku wzrosło ono o 6,4% do **3313,51 zł** (w kraju odnotowano wzrost rzędu 5%). Wzrost wynagrodzeń był nierównomierny. W sektorze publicznym średnia płaca obniżyła się o 1% do kwoty 3881,85 zł, natomiast w sektorze prywatnym była o 8,1% wyższa osiągając poziom 3260,21 zł.

Między branżami wystąpiły duże różnice zarówno w wysokości płac, jak i w tempie ich zmian. W odniesieniu do roku poprzedniego wzrost wynagrodzeń wystąpił we wszystkich sekcjach PKD, poza działalnością profesjonalną, naukową i techniczną (spadek o 0,1%). Przeciętne płace wzrosły zwłaszcza w górnictwie i wydobywaniu (o 11,9%), administrowaniu i działalności wspierającej (o 11,0%), pozostałej działalności usługowej (o 9,7%) oraz w budownictwie (o 9,1%).

W przetwórstwie przemysłowym średnie wynagrodzenie było wyższe o 6,4%. Spośród działów tej sekcji o znaczącym udziale w zatrudnieniu ogółem, największą dynamikę płac w skali roku odnotowano w produkcji: pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (wzrost o 7,2%), wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (o 6,0%), a także wyrobów z metali (o 5,0%). Płace wyższe niż średnia w województwie otrzymywali m.in. zatrudnieni w sekcjach: informacja i komunikacja (5729,08 zł), wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (5319,41 zł) działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (4917,41 zł) oraz górnictwo i wydobywanie (4782,27 zł). Najniższe wynagrodzenie wypłacano pracownikom w sekcjach: administrowanie i działalność wspierająca (2121,06 zł), zakwaterowanie i gastronomia (2171,28 zł), pozostała działalność usługowa (2628,25 zł). Płace oscylujące wokół średniej wojewódzkiej odnotowano w budownictwie (3388,06 zł), przetwórstwie przemysłowym

(3295,55 zł) oraz w obsłudze rynku nieruchomości (3268,46 zł).

Obserwowalnie niższy w porównaniu z poprzednimi latami wzrost wynagrodzeń jest tłumaczony trudną sytuacją firm, ale też działaniami mającymi obniżyć koszty działalności firm. Zarówno badania NBP³⁹, jak i analizy i konsultacje prowadzone w ramach projektu Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji⁴⁰ wskazują, że zmniejszanie wynagrodzeń jest dla pracodawców rozwiązaniem korzystniejszym, niż ograniczanie zatrudnienia, choć jego stosowanie nie jest równie częste w firmach najmniejszych, jak w MŚP i dużych przedsiębiorstwach. Jak już wspomniano w części dotyczącej nastrojów pracodawców i ich związku z decyzjami o redukcji zatrudnienia, zwolnienie pracowników może na dłuższą metę (w momencie poprawy sytuacji rynkowej i wzrostu zamówień u konkretnego pracodawcy) skutkować problemami z rekrutacją i wzrostem kosztów zatrudnienia. Dlatego pracodawcy na ogół w pierwszej kolejności obniżają czy rezygnują z „ruchomych” części wynagrodzeń – premii, bonusów, dodatków. Część z nich obniża stałe wynagrodzenia, renegegując umowy z pracownikami.

Pracownicy zwykle są niezadowoleni z obniżki płac, tym bardziej, że w związku z inflacją rosną ich obawy o możliwość utrzymania się za zarobioną kwotę. Trwająca od miesięcy dyskusja publiczna na temat „umów śmieciowych” (nie dających stałego zatrudnienia, nieoskładkowanych i niskopłatnych, choć część dyskutantów jest skłonna objąć tą nazwą wszystkie typy umów inne niż umowa o pracę na czas nieokreślony) zwraca uwagę na **wzrost w całej Europie liczby ubogich pracujących**. Według raportu Komitetu Ochrony Socjalnej Komisji Europejskiej⁴¹ co piąta osoba w UE jest zagrożona ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. W 2009 roku było to prawie 114 milionów ludzi, z czego 34,3 mln stanowiły osoby bez pracy w różnym stopniu zagrożone ubóstwem i/lub deprawacją materialną. Pozostałe niemal 80 milionów było zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem pomimo tego, że nie pozostawały bez pracy. W tej grupie 12,1 milionów osób pracujących żyło

³⁹ *Badania Ankiety Rynku Pracy. Raport 2011*, Narodowy Bank Polski, Warszawa, 2011.

⁴⁰ *Problemy rynku pracy, edukacji i przedsiębiorczości w opinii przedstawicieli społeczności lokalnych Małopolski*, BCMM Badania Marketingowe, Kraków, 2011.

⁴¹ *Spółeczny wymiar strategii „Europa 2020”. Sprawozdanie Komitetu Ochrony Socjalnej (2011)*, Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego, Luksemburg, 2011.

³⁸ *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa małopolskiego nr 12*, Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, 2011

w poważnej deprivacji materialnej. Tak duża liczba ludzi żyjących na marginesie społeczeństwa osłabia spójność społeczną i ogranicza potencjał mieszkańców Europy. Jest to szczególnie szkodliwe w okresie, kiedy państwa członkowskie pracują nad wyjściem z kryzysu gospodarczego i finansowego. Polska nie odbiega od średniej dla 27 państw UE pod względem udziału osób zagrożonych ubóstwem⁴², natomiast charakteryzuje się niemal dwukrotnie wyższym od średniej unijnej udziałem osób dotkniętych poważną deprivacją materialną⁴³, ale niezagrażonych ubóstwem. Najbardziej zagrożone ubóstwem lub wykluczeniem są dzieci, osoby starsze, samotne kobiety, samotni rodzice, osoby o niskich kwalifikacjach, bezrobotni, osoby w wieku produkcyjnym bierne zawodowo, w tym niepełnosprawne, osoby zamieszkujące obszary wiejskie i migranci. W oficjalnych statystykach UE w tym kontekście nie ujmuje się mniejszości etnicznych (w tym Romów), jednak niektóre źródła krajowe wskazują, że one również są narażone na duże ryzyko wykluczenia.

Zdaniem Komisji Europejskiej najważniejszymi czynnikami ograniczającymi ubóstwo i wykluczenie społeczne są szybki powrót na ścieżkę wzrostu oraz dobrze przygotowana polityka w dziedzinie zatrudnienia i edukacji, przy jednoczesnej ochronie osób w najtrudniejszej sytuacji przed skutkami działań konsolidacyjnych. Może się jednak okazać, że podejmowane próby uzdrowienia finansów publicznych oraz zreformowania systemów zabezpieczenia społecznego nie wystarczą, by zapewnić Europie wzrost gospodarczy.

Kwestie ubogich pracujących i „umów śmieciowych” skłaniają też do innego spojrzenia na „opłacalność” podjęcia pracy. W tym kontekście praca w szarej strefie czy łączenie bezrobocia lub bierności zawodowej z pobieraniem różnorodnych świadczeń społecznych jawi się osobom, które z przyczyn związanych z ich sytuacją (np. zdrowotną, rodzinną, kwalifikacjami, wiekiem) lub środowiskiem (jak sytuacja na lokalnym rynku pracy) mają utrudniony dostęp do pracy dającej bezpieczeństwo socjalne, jako strategia przetrwania.

Jednak zarówno finansowe, jak i społeczne koszty przyjęcia takiej strategii przez pracobiorców stwarzają ogromne zagrożenie dla całej gospodarki i dla sytuacji socjalnej obywateli. Dlatego w ramach działań antykryzysowych niezbędne są strategie aktywnego włączenia, które polegają na połączeniu wsparcia socjalnego z dostępem do rynku pracy i do usług zdrowotnych oraz społecznych. Ich wdrożenie pozwoli na uniknięcie długotrwałego wyłączenia i zwiększy efektywność wydatków socjalnych. W związku z tym należy ułatwiać uczestnictwo w rynku pracy wszystkim, w szczególności grupom najmniej na nim obecnym (w tym kobietom i młodzieży), łączyć pomoc społeczną ze środkami aktywizującymi oraz z dostępem do usług pomagających rozwinąć umiejętności niezbędne do powrotu na rynek pracy.

⁴² Za zagrożone ubóstwem uznano tu osoby, których dochód jest mniejszy niż 60% mediany dla danego kraju. Jest to relatywna miara ubóstwa, powiązana z dystrybucją dochodu i uwzględniająca wszystkie źródła dochodów pieniężnych.

⁴³ Wskaźnik ten opisuje sytuację osób, które nie mogą sobie pozwolić na dobra uważane za niezbędne do życia na godziwym poziomie w Europie. Odzwierciedla on zarówno dystrybucję zasobów w obrębie kraju oraz różnice w standardach życia, jak i PKB *per capita* w całej Europie. Przeciętnie 8% mieszkańców Europy doświadcza poważnej deprivacji materialnej, jednak dla niektórych krajów wskaźniki dochodzą do 30%.

Wnioski

Małopolska jest jednym z szybciej rozwijających się regionów Polski. Atutami regionu są: dynamiczny rozwój przedsiębiorczości, wysokie kwalifikacje oraz duża dostępność zasobów ludzkich przy relatywnie niższych kosztach pracy.

Struktura pracujących w Małopolsce nadal jest dość tradycyjna. Świadczy o tym: ponadproporcjonalny udział rolnictwa; niedoreprezentowanie sektora usług; przewaga liczby mężczyzn nad liczbą pracujących kobiet; zmienny udział ludności wiejskiej i miejskiej w strukturze pracujących, wynikający głównie z sezonowości prac w rolnictwie i budownictwie, a także przemyśle i usługach. Jednocześnie, można dostrzec zmiany w świadomości Małopolan: mniejszą skłonność do przechodzenia w stan bierności zawodowej; wzrost przedsiębiorczości, której przejawem jest utrzymująca się tendencja do tworzenia własnej działalności gospodarczej.

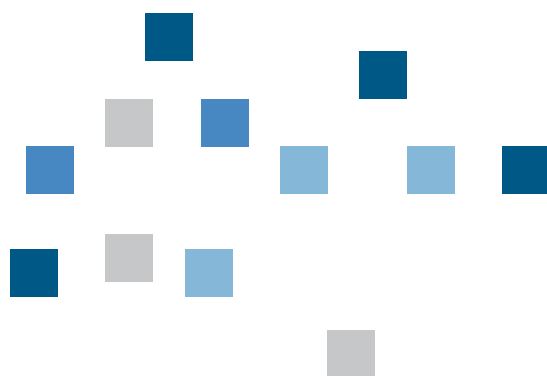
Największymi przewagami konkurencyjnymi Małopolski są: stosunkowo wysoki poziom wykształcenia mieszkańców oraz relatywnie młoda struktura wiekowa. Przyciąga to firmy oferujące nowoczesne usługi dla przedsiębiorstw i wspiera modernizację małopolskiej gospodarki.

Dane o sytuacji społeczno-gospodarczej w zestawieniu w wynikami finansowymi przedsiębiorstw wskazują, że sytuacja podmiotów, które starały się „przeczekać” spowolnienie gospodarcze jest relatywnie gorsza niż firm, które wykorzystały ten czas do budowania przewagi konkurencyjnej. Strategia skutecznego przewidywania i zarządzania zmianą, w połączeniu z troską o utrzymanie kluczowych pracowników, okazała się najlepszym rozwiązaniem. Taka strategia pozwalała na powrót do skali działań i zysków porównywalnej do czasu sprzed roku 2008. W tym samym czasie wiele, szczególnie małych, firm stało się ofiarą własnej, zbyt daleko idącej ostrożności lub agresywnej strategii konkurentów, w szczególności opóźniania płatności.

Wskaźniki rozwoju gospodarczego oraz sytuacja na rynku pracy potwierdzają utrzymujące się dysproporcje między dużymi ośrodkami miejskimi, a słabiej zurbanizowaną częścią Małopolski. Znaczące rozdrobnienie małopolskiego rolnictwa utrudnia ludności wiejskiej traktowanie gospodarstw rolnych jako głównego źródła utrzymania, towarzyszy temu niedostateczna liczba miejsc pracy dla osób młodych i specjalistów. Sprawia to, że migracja do dużych miast i za granicę jest nadal atrakcyjną opcją dla mieszkańców małych miejscowości.

Władze Małopolski upatrują szansy regionu we wspieraniu przedsiębiorczości indywidualnej, równocześnie dostrzegając rolę i znaczenie innowacyjności dla rozwoju regionu. Tym samym długofalowa polityka regionu ukierunkowana jest zarówno na tworzenie systemowych rozwiązań wspierających transfer wiedzy pomiędzy nauką i biznesem, jak i na ułatwianie startu małym biznesom. Jednocześnie, dostrzegając problemy firm borykających się ze skutkami spowolnienia gospodarczego i ich wpływu na rynek pracy, zapewniano kompleksową pomoc dla podmiotów przechodzących restrukturyzację.

Niewykorzystanym potencjałem Małopolski jest eksport. Część małopolskich przedsiębiorców odwróciła się od proeksportowego profilu działalności, a saldo wymiany handlowej od lat jest ujemne. Tymczasem zarówno prestiżowe rankingi firm, jak i badania instytucji finansowych wskazują, że przemyślana strategia eksportowa może być kluczem do sukcesu. Dużym wyzwaniem stojącym przed Małopolską jest budowanie atrakcyjnej oferty eksportowej i tworzenie warunków rozwoju działalności eksportowej.

Wydawca:

Wojewódzki Urząd Pracy w Krakowie

pl. Na Stawach 1

30-107 Kraków

tel. 12 428 78 70

faks 12 422 97 85

kancelaria@wup-krakow.pl

www.wup-krakow.pl

www.pokl.wup-krakow.pl

ISBN 978-83-62384-66-2

ISBN 978-83-62384-74-7